

KATALOG WYSTAWY

POLSKIEGO
PRZEMYSŁU
H A N D L U
I RZEMIOSŁA
ZAGŁĘBIA
DĄBROWSKIEGO

W SOSNOWCU
3-14 CZERWCA 1939 r.

TOW. AKC.
ZAKŁADÓW HUTNICZYCH
HUTA BANKOWA
w DĄBROWIE GÓRNICZEJ

P O L E C A :

Stale szlachetne stopowe i węgliste

Blachę ocynkową

Blachę stalową

Stal resorową do wozów i samochodów

Stal automatową

Stal konstrukcyjną i maszynową

Stal na noże i kosy

Stal - Isteg do robót żelbetonowych
(oszczędność 20%)

Wały kute

SKŁADY FABRYCZNE

w DĄBROWIE - HUTA BANKOWA
Biuro sprzedaży — Telefon 681-54

w WARSZAWIE - Biuro Warszawskie
Huty Bankowej, ulica Pierackiego 11
Telefon 227-15 i 632-40

w POZNANIU - STEFAN STRASZEWSKI
ul. Górna Wilda 48 — Telefon 83-66

POD PROTEKTORATEM
PANA GEN. STANISŁAWA SKWARCZYŃSKIEGO
SZEFA O. Z. N.,
PANA D-RA WŁADYSŁAWA DZIADOSZA
WOJEWODY KIELECKIEGO

W Y S T A W A
POLSKIEGO PRZEMYSŁU
HANDLU I RZEMIOSŁA
ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO
W SOSNOWCU

3 — 14. VI. 1939

061.4:66/68
(438)

164.572

Regionalna
SPIS RZECZY.

	str.
Dział oficjalny	3—6
Mgr. Kazimierz Gadomski	
Słowo wstępne	8
Inż. Józef Przedpełski	
Przemysł węglowy Zagłębia Dąbrowskiego	10
Paweł Jaguczański	
Przemysł Hutniczy Zagłębia Dąbrowskiego	12
Inż. Mieczysław Zarębski	
Rozwój przemysłu cementowego w okresie ostatniego dwudziestolecia na terenie Zagłębia Dąbrowskiego . . .	16
Inż. Antoni Ziemiński	
Zadania techniki ciepłej w budowie kotłów parowych .	20
Wacław Michałowski	
Organizacja zbytu artykułów rolniczych i spółdzielczości w woj. kieleckim	23
Alfabetyczny spis wystawców	27
Ogłoszenia	33

321.16105

KOMITET HONOROWY

Wacław Długosz, wicemarszałek Sejmu R. P., szef okręgu kiel.
O. Z. N.,

Edward Balcer, prezes Izby Rzemieślniczej w Kielcach,

Tomasz Kozłowski, prezes Kieleckiej Izby Rolniczej,

Inż. Zygmunt Sowiński, poseł na Sejm R. P., prezes Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu.

PREZYDIUM KOMITETU

Prezes: Paweł Jaguczański, wiceprezes Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu, prezes Towarzystwa Przemysłowców Zagłębia Dąbrowskiego, członek Zarządu i dyrektor Towarzystwa Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza S. A. w Sosnowcu,

I Wiceprezes: Mgr. Kazimierz Gadomski, dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,

II Wiceprezes: Inż. Józef Gallot, b. wiceminister Komunikacji, ławnik Zarządu Miejskiego w Sosnowcu,

Skarbnik: Roman Walewski, starosta grodzki w Sosnowcu.

CZŁONKOWIE

Roman Cholewicki, dyrektor Ubezpieczalni Społecznej w Sosnowcu,

Józef Kaczkowski, prezydent miasta Sosnowca,

Mirosław Lipski, adwokat, szef obwodu będzińskiego O. Z. N.

KOMITET WYSTAWY

- Mgr. Grzegorz Axentowicz, dyrektor Izby Rzemieślniczej w Kielcach,
Józef Boxa, starosta powiatowy będziński,
Inż. Marian Czaplicki, dyrektor Warszawskiego Towarzystwa Ko-
palń Węgla S. A., Niemce k/Strzemieszyc,
Franciszek Czarniecki, kupiec, prezes Stowarzyszenia Kupców
Polskich w Olkuszu,
Dr. Alfred Dąbrowski, dyrektor Towarzystwa Przemysłowców Za-
głębia Dąbrowskiego w Sosnowcu,
Franciszek Drożdż, poseł na Sejm R. P., Łagisza k. Będzina,
Aleksander Erbe, prezes Zarządu firmy „Ernest Erbe“ S. A. w Za-
wierciu, radca Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,
Bronisław Garliński, kupiec, radca Izby Przemysłowo-Handlowej
w Sosnowcu, prezes Stowarzyszenia Kupców Polskich w So-
snowcu,
Edmund Gruszczyński, kupiec, wiceprezes Izby Przemysłowo-
Handlowej w Sosnowcu,
Jan Gruszczyński, właściciel zakładu mechanicznego, radca Izby
Rzemieślniczej w Kielcach, Zawiercie,
Leon de Hagen, prezes Towarzystwa Przemysłowców Okręgu Czę-
stochowskiego, dyrektor zarządzający firmy Francuska S. A. T-wo
Przemysłu Włókienniczego w Częstochowie,
Jan Jarno, właściciel zakładu mechanicznego w Olkuszu,
Antoni Kałkowski, kupiec, wiceprezes Stowarzyszenia Kupców
Polskich w Dąbrowie Górniczej,
Euzebiusz Łada, dyrektor Fabryki Naczyń Emaliowanych „Olkusz“
S. A. w Olkuszu,
Władysław Mazur, dyrektor Państwowego Liceum Pedagogicznego
w Sosnowcu, radca Izby Rzemieślniczej w Kielcach,
Adam Musiał, właściciel zakładu stolarskiego, radca Izby Rze-
mieślniczej w Kielcach, Częstochowa,
Zygmunt Nowara, poseł na Sejm R. P., Sosnowiec,
Czesław Nowicki, kupiec, radca Izby Przemysłowo-Handlowej
w Sosnowcu, Częstochowa,
Ludwik Piątkowski, przemysłowiec, Sosnowiec,

Inż. Jan Rodziewicz, dyrektor Zjednoczonych Zakładów „Modrzejów-Hantke“ S. A. w Sosnowcu, radca Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,

Zenon Salski, kupiec, prezes Stowarzyszenia Kupców Polskich w Będzinie,

Mgr. Tadeusz Siekański, wicedyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,

Wilhelm Schön, prezes Zarządu firmy C. G. Schön S. A. w Sosnowcu, radca Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,

Inż. Maciej Sieklucki, b. dyrektor Towarzystwa Przemysłowców Okręgu Zawierciańskiego w Zawierciu,

Franciszek Siłuszek, radca Izby Rzemieślniczej w Kielcach,

Mgr. Franciszek Soiński, naczelnik wydziału Zarządu Miejskiego w Częstochowie,

Aleksander Steinhagen, członek zarządu firmy Steinhagen i Saenger S. A. w Myszkowie, wiceprezes Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu, prezes Towarzystwa Przemysłowców Okręgu Zawierciańskiego, Myszków,

Zdzisław Szpineter, radny miasta Sosnowca,

Inż. Ludwik Ślaski, dyrektor Kieleckiej Izby Rolniczej w Kielcach,

Wincenty Woźniak, przedsiębiorca budowlany, radca Izby Rzemieślniczej w Kielcach, Dąbrowa Górnicza,

Edward Zając, przedsiębiorca budowlany, radca Izby Rzemieślniczej w Kielcach, Będzin,

Wincenty Zdanowicz, ppłk. s. s., dyrektor Towarzystwa Przemysłowców Okręgu Częstochowskiego,

Inż. Władysław Żukowski, dyrektor zarządzający Gwarectwa „Hr. Renard“ w Sosnowcu, radca Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu.

KOMISJA REWIZYJNA

Antoni Kalkowski,

Inż. Tadeusz Nowak, poseł na sejm R. P., Olkusz,

Franciszek Siłuszek,

Wincenty Zdanowicz,

Inż. Władysław Żukowski.

SEKCJE

Prasowo-Propagandowa

Przewodniczący: Stefan Arnold, redaktor „Kuriera Zachodniego” w Sosnowcu,

Zastępca Przewodniczącego: Józef Oskólski, redaktor „Ekspressu Zagłębia” w Sosnowcu.

Techniczno-Artystyczna

Przewodniczący: Tadeusz Telatycki, inż. architekt, Sosnowiec,

Zastępca Przewodniczącego: Gustaw Martin, naczelnik Wydziału Zarządu Miejskiego w Sosnowcu,

Organizacyjno-Finansowa

Przewodniczący: Hugon Almstaedt, wiceprezydent miasta Sosnowca,

Zastępca Przewodniczącego: Dr. Juliusz Braun, adwokat, radca prawny Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,

Przemysłowa

Przewodniczący: Inż. Jan Rodziewicz, radca Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu, dyrektor Zjednoczonych Zakładów „Mordziejów Hantke” S. A. w Sosnowcu,

Zastępca Przewodniczącego: Dr. Alfred Dąbrowski, dyrektor Towarzystwa Przemysłowców Zagłębia Dąbrowskiego w Sosnowcu.

Kupiecka

Przewodniczący: Edmund Gruszczyński, kupiec, wiceprezes Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu,

Zastępcy Przewodniczącego: Bronisław Garliński, kupiec, radca Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu, prezes Stowarzyszenia Kupców Polskich w Sosnowcu.

Zenon Salski, kupiec, prezes Stowarzyszenia Kupców Polskich w Będzinie.

Rzemieślnicza

Przewodniczący: Teofil Świerczyński, kierownik warsztatów stolarsko-modelarskich Szkoły Rzemieślniczo-Przemysłowej w Sosnowcu, Sosnowiec,

Zastępca Przewodniczącego: Wincenty Woźniak, przedsiębiorca budowlany, radca Izby Rzemieślniczej w Kielcach, Dąbrowa Górna.

Drobnej wytwórczości i przemysłu ludowego

Przewodniczący: Wacław Krzyżkiewicz, dyrektor Szkoły Rzemieślniczo-Przemysłowej w Sosnowcu,

Zastępca Przewodniczącego: Mieczysław Kopczyński, Sosnowiec.

Rolniczo-ogrodnicza

Przewodniczący: Inż. Józef Krajewski, Dobieszowice p. Bobrowniki k Będzina,

Zastępca Przewodniczącego: Eleonora Boxowa, Będzin.

Spółdzielcza

Przewodniczący: Ludwik Berbecki, prezes Rady Okręgowej Związku Spółdzielni Spożyców R. P. „Społem“, Oddział w Będzinie,

Zastępca Przewodniczącego: Stanisław Wolf, urzędnik, Czeladź 2.

Samorządowa i instytucji użyteczności publicznej

Przewodniczący: Mgr. Antoni Izydorczyk, prezydent miasta Będzina,

Zastępca Przewodniczącego: Mgr. Franciszek Soinński, naczelnik wydziału Zarządu Miejskiego w Częstochowie.

Kierownictwo Biura Wystawy

Mgr. Jan Puchalski, b. dyrektor Targów Wschodnich we Lwowie początkowo, następnie Mgr. Włodzimierz Toczyłowski, referent Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu.

Mgr. KAZIMIERZ GADOMSKI

**I. Wiceprezes Komitetu Wystawowego,
Dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej
w Sosnowcu.**

Zagłębie Dąbrowskie stanowi region pod wieloma względami niezmiernie interesujący. Gęste skupienie przemysłu ciężkiego i związanych z nim przemysłów przetwórczych, jak również wiele gałęzi większego, średniego i zupełnie drobnego przemysłu, który usadowił się tu w oparciu o naturalne złoża energii materialnej, jaką są tutejsze kopalnie węgla i elektrownie, oraz energii ludzkiej, jaką stanowi zdolny i zahartowany w trudnej pracy robotnik, liczne warsztaty rzemieślnicze i coraz to wzmagająca się sieć placówek polskiego handlu, składają się na wszechstronny obraz gospodarstwa zagłębiowskiego. Przegląd wartości gospodarczych Zagłębia oraz dorobku osiągniętego polski przemysł, handel i rzemiosło, jak również przedstawienie tego ośrodka w jego całokształcie jako swoistego regionu gospodarczego, kulturalnego i turystycznego ku nauce i pokrzepieniu serc, obudzenie zainteresowania Zagłębiem wśród obcych, a pogłębienie miłości i dumy regionalnej wśród miejscowych — to były założenia, jakie przyświecały organizatorom wystawy sosnowieckiej.

Projekt urządzenia wystawy wysunięty został przez Będziński Obwód Obozu Zjednoczenia Narodowego. Celem wstępnego omówienia zagadnienia powołany został Komitet Organizacyjny pod moim przewodnictwem. Komitet ten określił charakter wystawy i miejsce oraz termin jej urządzenia. Przy ustalaniu miejsca wybór padł na hale pofabryczne firmy „C. G. Schön“ dostatecznie rozległe i dogodnie położone, zaś przy wyznaczaniu terminu wystawy wzięto pod uwagę pragnienie dostosowania jej terminu do odbywających się w kraju imprez targowych i wystawowych, tak, by termin wystawy sosnowieckiej nie kolidował z terminem żadnej innej imprezy, jak oparte na poważnej tradycji i otoczone zainteresowaniem i poparciem całej Polski Targi Poznańskie i Targi Wschodnie we Lwowie, czy też targi o charakterze specjalnym lub regionalnym, jak Targi Północne i Futrzarskie w Wilnie, Targi Katowickie i Wołyńskie.

Myślą przewodnią wystawy było, obok chęci zilustrowania dobrobytu gospodarczego w pierwszym 20-leciu Polski Odrodzonej, dobrobytu opartego zresztą częstokroć o podwaliny twardej pracy polskiego przedsiębiorcy i robotnika w okresie niewoli, wykazanie związków gospodarczych, łączących Zagłębie Dąbrowskie z terenami sąsiednimi. To też poza Zagłębiem w ścisłym tego słowa znaczeniu, t. j. poza powiatem będzińskim i miastem Sosnowcem oraz powiatami zawierciańskim i olkuskim, objęto zasięgiem wystawy powiat częstochowski. Zwrócić bowiem należy z naciskiem uwagę na bardzo silne gospodarcze i ideowe więzy wiążące nas, Zagłębian, z Częstochową.

Obok obrazu właściwego miastu życia gospodarczego w poszczególnych placówkach przemysłowych, handlowych i rzemieślniczych, jak również ogrodnictwa i rolnictwa oraz związanych z nim zakładów, ma też wystawa za zadanie dać przegląd niektórych, choćby fragmentów, bogatej i bujnej pracy zagłębiowskich samorządów. Wkład pracy samorządu terytorialnego i gospodarczego jest jednym z istotnych czynników, które przyczyniły się do gospodarczego i kulturalnego podniesienia tego okręgu.

Po ukończeniu prac przygotowanych przez Komitet Organizacyjny dalsze czynności przejął Komitet Wystawowy, w którym wzięli udział przedstawiciele całego samorządu gospodarczego woj. kieleckiego w osobach reprezentantów izb: przemysłowo-handlowej, rzemieślniczej i rolniczej oraz samorządu terytorialnego w osobach przedstawicieli miast: Sosnowca, Będzina, Czeladzi, Częstochowy, Dąbrowy Górniczej, Olkusza i Zawiercia. Komitet powołał 10 sekcji, których zadaniem była pomoc organizacyjna fachowo-gospodarcza oraz czuwanie nad przygotowaniem poszczególnych działów wystawy. Dla czynności wykonawczych powołano biuro wystawy.

Pierwsza Wystawa Polskiego Przemysłu, Handlu i Rzemiosła w Zagłębiu Dąbrowskim ze sfery zamierzeń i projektów przeszła w okres realizacji i czynu. Nie jest rzeczą organizatorów, którzy poświęcili tej sprawie swój bezinteresowny trud w głębokim przeświadczeniu, że służą dobrej, społecznej sprawie, oceniać wyniki tej próby. Niewątpliwie impreza ta, jak każda praca pionierska, która przebijać się dopiero musi przez gąszcz trudności i do-

świadczeń, mieć może wiele usterek i niedociągnięć. Jeśli jednak wzmoże ona zainteresowanie Zagłębiem Dąbrowskim i pogłębi jego znajomość, jeśli da zwiedzającym przegląd dorobku polskiego przedsiębiorcy lub polskiego robotnika, pracujących w niezmiernie trudnych warunkach, jeśli wykaże na których odcinkach pracy jesteśmy już odpowiednio zaawansowani, a które dziedziny oczekują jeszcze na inicjatywę polskiego kapitału i pracę polskiego pracownika, jeśli wzmoże ona poczucie własnej siły, a przede wszystkim pobudzi energię do dalszej pracy — cel jej będzie osiągnięty.

Inż. JÓZEF PRZEDPEŁSKI

Wiceprezes i Dyrektor Naczelny
Tow. Górn.-Przemysł. „Saturn” S.A.
w Sosnowcu.

Przemysł węglowy Zagłębia Dąbrowskiego

Zagłębie Dąbrowskie w r. 1913 posiadało 15 dużych głębokich oraz 11 płytkich, odkrywek, które wyprodukowały łącznie 6 833 587 ton węgla. W chwili obecnej pracuje w Zagłębiu Dąbrowskim 14 kopalń dużych głębokich oraz 1 kopalnia mała płytka, które wyprodukowały w r. 1938 łącznie 6 696 245 ton, co wynosiło 17,5% ogólnej produkcji węgla kamiennego w Polsce. Wynika stąd, że Zagłębie Dąbrowskie w r. 1938 wyprodukowało o 2% węgla mniej niż w r. 1913. Należy zaznaczyć, iż w latach 1937 i 1938 produkcja węgla zwiększyła się stosunkowo dość znacznie w stosunku do lat największego kryzysu, t. j. 1932-1936; w r. 1932 produkcja całego Zagłębia Dąbrowskiego wynosiła zaledwie 5 500 387 ton. Rokiem o największej produkcji węgla był rok 1929, w którym Zagłębie Dąbrowskie wydobyło 8 947 128 ton.

Jeżeli porównujemy obecną produkcję węgla z okresem przedwojennym z r. 1913, to należy zaznaczyć, że po roku 1913 zostały zainstalowane i uruchomione w Zagłębiu Dąbrowskim

trzy wielkie kopalnie, a mianowicie: „Jowisz”, „Juliusz” i „Modrzejów” (w inwestycje ich włożono kilkadziesiąt milionów złotych), które w r. 1938 wyprodukowały łącznie 1 400 000 ton t.j. 20% całej produkcji Dąbrowy, a które to kopalnie nie brały jeszcze udziału w produkcji 1913 roku.

Przemysł węglowy w wyższym jeszcze stopniu niż inne przemysły odczuł skutki kryzysu lat 1932 do 1935. Wówczas unieruchomiono głównie z powodu braku zbytu 3 duże kopalnie oraz z różnych powodów kilka małych, płytkich kopalń.

Od r. 1936 poczynszy krzywa wydobywania i zbytu wykazuje wzrost, wyrażający się wskaźnikiem 75 w r. 1938 wobec wskaźnika 60 w r. 1934.

Przemysł węglowy w Polsce jako całość, od szeregu już lat pracuje w niezmiernie trudnych warunkach i znaczna większość kopalń nie pokrywa ustawowej amortyzacji, nie mówiąc już o zyskach. Nawet stosunkowo lepszy pod względem koniunktury rok 1937 nie pozwolił na pokrycie pełnej ustawowej amortyzacji niektórym kopalniom. Rok 1938 był już nieco gorszym pod względem rentowności, rok obecny zapowiada się jednak lepiej.

Ogólną charakterystyką polskiego przemysłu węglowego w chwili obecnej, stwierdzoną przez różne komisje rządowe i organizacyj przemysłu węglowego, jest zaniedbanie pod względem urządzeń energetycznych i kapitałnych robót przygotowawczych, co wpływa ujemnie na zdolność produkcyjną kopalni. Przyczyną tego zaniedbania jest oczywiście nierentowność przemysłu węglowego.

Przemysł węglowy Zagłębia Dąbrowskiego znajduje się w sytuacji niekorzystnej, zwłaszcza w stosunku do wielkiego śląskiego przemysłu węglowego i to pod wieloma względami. Jak to już wspominałem wyżej, w ciągu ostatnich dwóch lat znacznie wzrosła produkcja węgla kamiennego w Polsce. Jednak we wzroście produkcji węgla Zagłębie Dąbrowskie przyjmuje znacznie mniejszy udział niż Śląsk. Przyczyna leży w tym, że znaczna większość towarzystw węglowych śląskich posiada ogromne zakłady hutnicze, żelazne czy cynkowe, bądź też koksownie, które to zakłady w ostatnich latach poważnie zwiększyły produkcję, a więc i spożycie węgla, niezaliczanego do kluczy licencyjnych tych towarzystw. Poza tym w ostatnich latach wzrósł znacznie eksport za-

morski węgla, z którego to eksportu kopalnie śląskie mają prawo korzystać w znacznie większym stopniu niż kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego. Niezależnie od tego ceny na węgiel śląski są wyższe niż ceny na węgiel dąbrowski.

Wszystkie te momenty składają się na znacznie gorsze warunki bytowania kopalń dąbrowskich w stosunku do kopalń śląskich.

Pomimo to wszystko kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego w ciągu ostatnich dwóch lat, zachęczone poprawą koniunktury w r. 1937 i wierząc w rozwój uprzemysłowienia kraju i związane z tym znaczne zwiększenie spożycia węgla, wszczęły bardzo poważne wielo milionowe inwestycje, częściowo już ukończone, częściowo znajdujące się w wykonaniu.

PAWEŁ JAGUCZAŃSKI

Prezes Komitetu Wystawy, członek Zarządu i Dyrektor Tow. Sosn. Fabryk Rur i Żelaza S. A. w Sosnowcu

Przemysł hutniczy Zagłębia Dąbrowskiego

Przemysł hutniczy, położony na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, zgrupowany jest obecnie w trzech koncernach, a mianowicie: „Towarzystwo Akcyjne Zakładów Hutniczych Huta Bankowa“ Spółka Akcyjna o kapitale zakładowym 50 000 000 fr. fr., „Modrzejów-Hantke, Zjednoczone Zakłady Górniczo-Hutnicze“, Spółka Akcyjna o kapitale zakładowym 15 650 000 zł i Towarzystwo Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza, Spółka Akcyjna o kapitale zakładowym 20 000 000 zł. Poza hutami śląskimi są to największe w Polsce przedsiębiorstwa hutnicze, obejmujące nie tylko typowe działy produkcji, lecz także zakłady przetwórcze, jak np. rurkownie, gwoździarnie, druciarnie, podkowiarnie, warsztaty produkujące narzędzia rolnicze itp.

Pierwszym przedsiębiorstwem hutniczym, powstałym w Zagłębiu Dąbrowskim z inicjatywy Banku Polskiego, a zwłaszcza Henryka

Łubieńskiego, dyrektora tego Banku, jest Huta Bankowa. Budowa Huty Bankowej została rozpoczęta w roku 1834. Według zamierzeń Banku, Huta Bankowa miała posiadać 6 wielkich pieców do wytopiania surówki na koksie (pierwsze tego rodzaju piece w Królestwie Polskim), 18 pieców pudlowych, 4 piece płomienne (szwejsowe), 3 piece rafineryjne oraz walcownię żelaza. Produkcja roczna surówki miała wynosić 180 000 centnarów. Dwie maszyny parowe po 100 koni każda i kilka maszyn pomocniczych zostały częściowo zbudowane w Zakładach Steinkellera w Żarkach. Na założenie Huty Bankowej Bank Polski wydatkował około 5 000 000 złp.

Po odłączeniu z dniem 1 stycznia 1843 r. górnictwa krajowego i oddaniu go pod zarząd osobnego wydziału przy Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu zaczyna się upadek Huty Bankowej, zakończony jej zamknięciem w 1872 r. W roku 1876 Zakłady Huty Bankowej wraz z innymi górnictwymi obiektami rządowymi zostały wydierżawione przez rząd rosyjski generałowi Riesenkaufowi oraz Plemiennikowi. Z tych rąk w 1877 roku Huta Bankowa przeszła w dzierżawę Towarzystwa Akcyjnego — Société Anonyme des Forges et Acieries de Huta Bankowa. Już w roku 1880 pod rządami nowej spółki Huta Bankowa uruchomiła nowy wielki piec na koksie, oraz rozpoczęła produkcję stali systemem zasadniczym Martin'a. Dalszy rozwój Huty Bankowej trwał nieprzerwanie aż do zajęcia jej przez okupantów w dniu 1 sierpnia 1914 r. Po ustąpieniu okupantów w listopadzie 1918 r. Towarzystwo z wielkim nakładem przystąpiło do uruchomienia Huty Bankowej, tak, że już w sierpniu 1920 r. został uruchomiony pierwszy piec martinowski.

Huta Bankowa w Dąbrowie Górniczej prowadzi następujące działy: wielkie piece, stalownię z 5-ma piecami martinowskimi i 1 piecem elektrycznym do celów specjalnych, odlewnię stali i żeliwa, walcownię, blachownię, cynkownię blachy, kuźnię, warsztaty mechaniczne, warsztaty złączek kolejowych oraz elektrownię dostarczającą prąd na własne potrzeby. Oprócz tego do Huty Bankowej należy Walcownia Renard na Dębowej Górze, wytwarzająca drobno-wymiarowe żelazo i walcówkę żelazną i posiadająca walcownię rur.

Huta Bankowa dzierżawi od Tow. Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza hutę w Zawierciu, w której pracuje wielki piec, stalownia z 2-ma piecami martinowskimi i walcownia średnio-wymiarowego żelaza.

W 1938 r. Huta Bankowa we wszystkich swych oddziałach wyprodukowała 130 tysięcy ton surówki i 288 tysięcy ton stali, a sprzedała 249 462 ton gotowych wyrobów wartości brutto 69 034 682 zł.

Do grupy Huty Bankowej należą oprócz huty w Dąbrowie Górniczej i walcowni żelaza na Dębowej Górze, również „Tow. Akc. Przemysłu Metalurgicznego w Polsce” w Radomsku, produkujące drut ciągniony, żelazny i stalowy, liny, gwoździe, łopaty, widły i konstrukcje żelazne, oraz Gwarectwo „Hrabia Renard” w Sosnowcu i Franco-Polskie Tow. Górnicze w Dąbrowie Górniczej, wydobywające węgiel kamienny.

Towarzystwo Huta Bankowa posiada poza tym własne kopalnie rudy żelaznej w okręgu częstochowskim. W roku 1881 zostaje założona w Sosnowcu fabryka rur pod firmą Huldshinsky und Söhne, jako zakład filialny fabryki rur w Gliwicach. W związku z wycofaniem się dotychczasowych właścicieli z czynnego życia przemysłowego, powstaje nowe Towarzystwo o kapitale francuskim pod nazwą: „Société Anonyme des Usines de Fabrication des Tubes et des Forges de Sosnovice”. Towarzystwo to posiada hutę w Zawierciu, która była rozbudowywana systematycznie od 1897 r. do 1914 r. Huta ta posiada: wielki piec, stalownię wyposażoną w 4 piece Siemens-Martin’owskie i 1 mikster i walcownię żelaza. W Sosnowcu Towarzystwo posiada walcownię rur bez szwu, walcownię rur spawanych w styk, walcownię rur spawanych elektrycznie, walcownię blach, stalownię, wyposażoną w dwa piece elektryczne (z czego jeden 3-tonowy), cynkownię, warsztat mechaniczny i warsztaty przetwórcze, produkujące konstrukcje z rur i blach, oraz tlenownię.

W 1928 r. zakłady wybudowały jedyne w Polsce urządzenie do produkcji rur systemem przeciągania przez pierścienie.

W 1934 r., na podstawie specjalnej umowy o racjonalizacji produkcji, Towarzystwo Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza wy-

dzierżawiło Towarzystwu Huta Bankowa swą hutę w Zawierciu (poza pługownią), przejmując produkcję rur Walcowni Hr. Renard.

Firma produkuje rury spawane od $\frac{1}{2}$ " do 2", gazowe, rury bez szwu od $6\frac{1}{2}$ " do 160 mm. średnicy, rury spawane elektrycznie do 2". Rury bez szwu są wykonywane w gatunkach zwykłym i specjalnym; konstrukcje z rur, odlewy ze stali z pieca elektrycznego, części płużne, blachy grube, żelazo uniwersalne, oraz konstrukcje z blachy. Do Towarzystwa należą również kopalnie rudy żelaznej w okręgu częstochowskim.

Całkowity zbyt wyrobów Towarzystwa w 1938 r. wynosił 51.674 ton wartości 31.088.154 zł.

Trzecim z rzędu przedsiębiorstwem hutniczym na terenie Zagłębia jest firma „Modrzejów-Hantke”. Powstała ona wskutek fuzji 2-ch spółek akcyjnych: Modrzejowskich Zakładów Górniczo-Hutniczych i Towarzystwa Zakładów B. Hantke w Warszawie. Do koncernu należą następujące zakłady pracy: Huty: „Milowice“, „Katarzyna“, „Staszic” — położone w Sosnowcu, Fabryka „Światowit“ w Myszkowie, Huty: „Częstochowa“ i „Blachownia“ pod Częstochową, kopalnie rudy żelaznej w okręgu częstochowskim oraz majątki ziemskie w okręgu częstochowskim. Położone na terenie Zagłębia Dąbrowskiego Huty: „Milowice“, „Katarzyna“ i „Staszic“, jak również Fabryka „Światowit“ w Myszkowie, tworzyły dawną Spółkę Akcyjną Modrzejowskie Zakłady Górniczo-Hutnicze. Huty, położone w Sosnowcu, weszły w posiadanie tej firmy drogą wykupienia ich z rąk poprzednich ich posiadaczy — kapitału niemieckiego — w okresie lat 1920-1925. Były to: „Milowicer Eisenwerk“, założone w roku 1882, „Zawod Jekatierina“ własność „Vereinigte Königs & Laurahütte“ w Berlinie, założone 1883 roku oraz „Zawod Puszkina“ (obecnie „Staszic“), założone w 1898 roku.

Obecnie te 3 huty zatrudniają łącznie 3100 robotników i 180 urzędników.

Poza tym w Sosnowcu przy hucie „Milowice” mieści się Naczelną Dyrekcja Firmy, zatrudniająca 190 pracowników umysłowych.

Huty: „Milowice“, „Katarzyna“ i „Staszic“ stanowią jeden organizm gospodarczy i wzajemnie się uzupełniają.

Huta „Katarzyna„ posiada wielki piec oraz stalownię o 3-ch piecach martinowskich. Bloki, wytwarzane przez tę stalownię, wędrują do dalszej przeróbki w walcowniach, znajdujących się w hutach „Milowice” i „Staszic”. W hucie „Milowice” Zakłady posiadają walcownie żelaza — dużą, średnią i małą. Z wydziałów dalszej przeróbki ważniejsze są następujące: śrubiarnia, podkowiarnia, warsztaty kowalskie, warsztaty mechaniczne z butlownią, wyrabiającą butle do gazów sprężonych i montownia narzędzi rolniczych. W hucie „Katarzyna”: walcownia blachy cienkiej, ruralnia z cynkownią, łopaciarnia oraz odlewnia żeliwa o wadze wyrobów do 20 ton w sztuce. Huta „Staszic” posiada walcownię żelaza na gorąco i zimną walcownię żelaza taśmowego oraz druciarnie.

Huty: „Milowice” i „Katarzyna” posiadają własne elektrownie o łącznej mocy 3290 KW.

W ogólnym zbycie Zakładów „Modrzejów - Hantke”, który w roku 1938 osiągnął kwoty zł. 50 000 000, te 3 huty partycypują w 48%.

Inż. MIECZYŚŁAW ZARĘBSKI

dyr. Cementowni Zakładów
Solvay, Grodziec k/Będzina

Rozwój przemysłu cementowego w okresie ostatniego dwudziestolecia na terenie Zagłębia Dąbrowskiego

Na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, a ściślej powiatu będzińskiego istnieją dwie cementownie: w Grodźcu k/Będzina — własność Zakładów Solvay w Polsce, oraz w Wojkowicach Komornych — własność T-wa Górniczo-Przemysłowego „Saturn”. Tak złożyło się, że z dwóch stojących obok siebie cementowni jedna jest najstarszą w Polsce — to cementownia „Grodziec”, druga natomiast „Saturn” najmłodszą, wybudowaną już po wojnie w roku 1929.

Właściciel majątku w Grodźcu p. Ciechanowski, zakłada w roku 1857 najstarszą w ówczesnym zaborze rosyjskim cementownię „Grodziec”. Cementownia ta należała do pierwszych pięciu cementowni wybudowanych w Europie. Pierwszy rok produkcji tej cementowni dał 490 ton cementu. Wypalanie było prowadzone w piecach szachtowych systemem periodycznym, który zamienia się z biegiem postępu technicznego na proces ciągły, produkując już w roku 1884 do 5 000 ton. W roku 1910 cementownia „Grodziec” stawia piec obrotowy długości 50 m. dla metody mokrej o produkcji 150 ton cementu dziennie. W czasie wojny światowej cementownie w Polsce nie rozbudowują się.

Po wojnie w roku 1923 cementownię „Grodziec” wraz z sąsiadującą kopalnią zakupują Zakłady Solvay i znacznie ją rozbudowują, wprowadzając w latach 1925, 1927 i 1929 nowoczesne trzy piece systemu „Unax”. Równolegle następuje rozbudowa pomocniczych urządzeń produkcyjnych. W roku 1928, kiedy zaczęła się dobra koniunktura dla cementu, T-wo „Saturn” rozpoczęło rozbudowę drugiej cementowni na naszym terenie, stawiając dwa nowoczesne piece obrotowe.

Niestety, zaczynający się kryzys po roku 1930 postawił całe cementownictwo polskie w bardzo ciężkim położeniu. Cementownie nieprzygotowane do ciężkich warunków kryzysowych, pracujące nieekonomicznie, nieposiadające odpowiednich warunków surowcowych i energetycznych, zostały zamknięte. Cementownie: „Grodziec” i „Saturn”, dzięki nowoczesnym urządzeniom, pozwalającym na ekonomię pracy, zdołały przez czteroletni okres trwania kryzysu ekonomicznego utrzymać się. Dalszy wzrost zapotrzebowania cementu dzięki polepszeniu się sytuacji gospodarczej po długoletniej stagnacji pociąga za sobą budowę w cementowni „Grodziec” najnowocześniejszego pieca o zdolności produkcyjnej 300 ton dziennie.

Nie jest rzeczą przypadku, że pierwsza cementownia na ziemiach polskich powstaje w Zagłębiu Dąbrowskim, jak również nie jest rzeczą przypadku, że po okresie kryzysu pierwszy do tychczas jedyny nowy piec został zbudowany w Grodźcu. Przyczyn należy się dopatrywać w bardzo korzystnym położeniu obu cementowni tak pod względem surowcowym, jak i energetycz-

nym. Cementownie stoją w pobliżu własnych kopalni, posługując się miałem węglowym o większej zawartości popiołu, który jest najekonomiczniejszym źródłem kalorii dla wypału klinkru. Pokłady surowca wapiennego należą do układu triasowego z formacji wapienia falistego, muszlowego. Kamień wapienny nie posiada nadmiernej domieszki szkodliwego dolomitu, glina zaś posiada dużą zawartość tlenków żelaza i odpowiednią ilość krzemionki; dzięki temu, że oba surowce t. zn. kamień wapienny i glina występują w przerostach, nie ma trudności w mieszaniu obu surowców. Zapas surowca dla obu cementowni przy rocznej produkcji 500 000 ton, oblicza się na sto lat.

Obydwie cementownie posiadają własną energię elektryczną, która to energia stanowi bardzo poważną pozycję w nowoczesnym systemie produkowania cementu, o czym świadczy cyfra z roku 1938, wykazująca zużycie 45 milionów kilowato-godzin przez obydwie cementownie.

Roczna produkcja „Grodźca 1” który jest największą cementownią w Polsce, wynosi 400 tysięcy ton, „Saturna” — 180 tysięcy ton, dając sumaryczną cyfrę rocznej produkcji Zagłębia, obliczoną na 580 tysięcy ton, co stanowi trzecią część ogólnopolskiego zapotrzebowania z roku 1938. Obie cementownie zdolne są do zamagazynowania około 150 tysięcy ton cementu. Ma to duże znaczenie ze względu na martwy sezon wysyłkowy w ciągu 3-ch do 4-ch miesięcy zimowych, a zwiększoną wysyłkę cementu latem, przekraczającą możliwości produkcyjne fabryk.

Jeżeli chodzi o udział cementowni Zagłębia w eksporcie zagranicznym, to w roku 1938 obie cementownie wysłały około 20 tysięcy ton cementu za granicę, co stanowi 4,3% ich produkcji. Tak niska cyfra eksportowa była podyktowana przede wszystkim zapotrzebowaniem cementu na rynku wewnętrznym, niskimi cenami uzyskiwanymi na rynkach zagranicznych, daleką drogą lądową, wysokimi frachtami morskimi (polskie linie żeglugowe są najdroższe). Eksport podyktowany jest tylko celem poprawy bilansu handlowego przez cementownie zrzeszone w biurze eksportowym, które zobowiązały się wywozić pewien procent za granicę.

Ujemną stroną rozmieszczenia cementowni w południowo-zachodnich województwach Polski jest transport gotowego produktu do odległych dzielnic Polski. Cement jest artykułem bardzo tanim objętościowo, cena za 100 kg. łącznie z opakowaniem wynosi zł 3,50 loco fabryka, dla dostaw rządowych zł 3,05. Przecięt-na przewozu, przypadająca na każdą fabrykę, jest wysoka i dochodzi do 250 kilometrów, podnosząc koszt cementu o 30% w hurcie wg. obowiązującej taryfy z dnia 15.III.1926 r. Jest to więc bardzo poważne obciążenie ceny sprzedaży. Brak spławnej rzeki, choćby połączenia z Wisłą czy Wartą, stanowi tu dużą przeszkodę. W tym położeniu więc są cementownie Zagłębia Śląskie-go, Dąbrowskiego i Krakowskiego. Cementownie wewnątrz kraju w Zdobunowie, Wołkowysku, Rejowcu i Wejcherowie leżą znowu zdala od kopalń węgla, który stanowi 30 — 40% zużycia na wagon produkowanego cementu.

Przed Polską stoi bardzo poważne zagadnienie racjonalnego rozmieszczania przemysłu cementowego, ponieważ, ilość cementu przypadająca na głowę mieszkańca w Zagłębiu Dąbrowskim wynosi 120 kg. w całej Polsce 50 kg. (dla orientacji podaję, że średnia w Niemczech wynosi 170 kg.). Zagadnienie to posiada duże trudności, z jednej strony odpowiednia ilość i jakość surowca i miejscowe źródła energii cieplnej, z drugiej — poważna odległość od rynku zbytu produktu. Ze względu jednak na sprawę obronności kraju i wyrównanie współczynnika produkcji na głowę ludności, co w znacznej mierze przyczyni się do racjonalnego budownictwa na całym obszarze kraju, należałoby przystąpić jak najrychlej do budowy nowej cementowni w Centralnym Okręgu Przemysłowym.

Zadania techniki ciepłej w budowie kotłów parowych

Zapoczątkowany na szeroką skalę prawie bezpośrednio po wielkiej wojnie rozwój elektryfikacji naszego kraju, dziś postępujący już „siedmiomilowymi butami“, wywołał potrzebę nowych inwestycji, a w pierwszej linii — pobudowania nowych siłowni, lub choćby rozbudowy siłowni istniejących.

Nie dysponując w dostatecznej mierze tanim źródłem energii, jakim jest woda, Polska musiała sięgnąć do pary, jako siły napędowej, i prawie bez reszty instaluje elektrownie parowe, turbinowe.

Nowoczesne turbiny osiągnęły już w swej konstrukcji bardzo wysoki stopień doskonałości i pracują niezawodnie, a zwłaszcza ekonomicznie, lecz dla napędu wymagają pary o wysokiej jakości pod względem prężności i stopnia jej przegrzania, gdyż tylko przy takiej parze wydatek jej na wyprodukowanie przez turbo-zespół jednostki energii elektrycznej może być sprowadzony do odpowiedniego minimum przy zachowaniu maximum sprawności instalacji. Jest zrozumiałe, że na ekonomię pracy elektrycznej siłowni składa się jako drugi składnik również taniość pary, a więc niski koszt wyprodukowania jej pomiarowej jednostki.

Technika ciepła znalazła więc i tu wdzięczne zadanie: zwiększyć do maximum wydajność pary przy zachowaniu najwyższej sprawności ciepłej, a konstruktor-wynalazca musiał zasady te wcielić w kocioł parowy. W ten sposób postęp w budowie turbin parowych pociągnął za sobą z kolei rozwój konstrukcji kotłowych.

Skromne „naczynia do wytwarzania pary“, za jakie można było parę dziesiątków lat temu wstecz uważać ówczesne kotły parowe, produkujące przeważnie około 15 kg pary z jednego metra kwadratowego powierzchni ogrzewalnej, przy stosowanej wówczas niezbyt wielkiej powierzchni ogrzewalnej jednostek kotłowych, ustąpiły dziś miejsca kotłom o setkach metrów kwadratowych powierzchni, wydającym — zależnie od typu i konstrukcji kotła — normalnie do 50 kg i więcej pary z jednego metra na godzinę. Podobnie

rzecz ma się i ze zwrostem stosowanych ciśnień pary i jej przegrzania; od dawniejszych ciśnień, leżących przeważnie w granicach 6 — 10 atm. (kocioł o 18 atm. był klasyfikowany już jako kocioł o wysokim ciśnieniu), nastąpiło przejście do ciśnień w granicach 20 — 30 — 40 atm., a możemy pochwalić się, że w Polsce instaluje się już nawet kotły o ciśnieniu 64 atm. i powierzchniach ogrzewalnych dochodzących do 1300 m², wytwarzające w ruchu normalnym dziesiątki ton pary na godzinę, przegrzanej do 500° C.

Dzisiejsze większe elektrownie, a więc przede wszystkim elektrownie okręgowe lub miejskie, a także i elektrownie własne poważniejszych jednostek przemysłowych, to prawdziwe wielkie „fabryki prądu”, wymagające na godzinę dziesiątków ton pary o wysokiej prężności i temperaturze. Jest przeto zrozumiałym, że usiłowania konstruktorów kotłowych musiały pójść w tym kierunku, aby stworzyć taki kocioł, który łączyłby w sobie taniość konstrukcji z największą wydajnością i sprawnością, przy zapewnionym długotrwałym bezpieczeństwie pracy. Dawno minęły czasy, gdy zadawano się 50%-ową sprawnością, t. j. gdy wykorzystywano zaledwie połowę zawartego w opale ciepła, podczas gdy druga połowa przeważnie spokojnie sobie uchodziła w powietrze. Obecnie, przy olbrzymich ilościach zużywanego w przemyśle opału, toczy się nieustanna walka o coraz to dalsze zdobywanie nawet ułamków procentu wyższych sprawności, które w nowoczesnych instalacjach osiągnęły już dziś wysokość ponad 80%, a niejednokrotnie dochodzą nawet do 90%. Stało się to możliwe dzięki temu, że konstruktor zmusił te wielkie ilości spalin o wysokich temperaturach, jakie są niezbędne dla osiągnięcia wielkich wydajności pary, do produktywnego oddawania swego ciepła przed ujściem w powietrze, jeszcze szeregowi dodatkowych urządzeń, składających się na dzisiejszy kocioł parowy. Poza właściwą strefą wytwarzającą parę i przegrzewaczem, osuszającym i ogrzewającym tę parę do wymaganej temperatury, widzimy więc dalsze elementy, jak podgrzewacze wody zasilającej oraz podgrzewacze powietrza, potrzebnego do spalania, a wtłaczanego w palenisko. Dalszym wyrazem dążenia do najdalej posuniętego wykorzystania opału może być np. choćby taki stosunkowo drobny szczegół, że dziś nie traci się z uwagi nawet tych niewielkich ilości niedopa-

lonych części opału, które znajdują się poza właściwą komorą paleniskową i zmusza się je, w postaci t. zw. koksiku, do powrotnej drogi do paleniska, gdzie oddają swe ciepłotki bez reszty. Jeżeli dodamy jeszcze, że w poszukiwaniu najtańszych opałów technika kotłowa sięgnęła do nieużytków i odpadków węglowych, jak niskokaloryczne przerosty lub szlamy z płuczek, nie mających nieomal zbytu na rynku, lub do takich mniej wartościowych opałów jak torf, trociny i odpadki drzewne, wreszcie — że konstruktor kotłowy musiał się przystosować do różnorodnych innych opałów jak gaz ziemny, wielkopieczowy lub inne gazy odpadkowe, np. z pieców prażalniczych, to zgodzimy się z tym, że budowa dzisiejszych skomplikowanych instalacji kotłowych, zarówno pod względem projektowania, jak i wykonania, musiała się stać udziałem tylko takich wytwórni, których personel dysponuje odpowiednią wiedzą fachową i doświadczeniem.

Zagłębie Dąbrowskie, a ściślej biorąc Sosnowiec, może się pochlubić posiadaniem takiej placówki — specjalistki w dziedzinie budowy nowoczesnych kotłów parowych, zarówno stałych jak i lokomotywowych. Tą wytwórnią jest Spółka „Polskie Zakłady Babcock-Zieleniewski”, sukcesorka znanej wytwórni b. firmy „W. Fitzner i K. Gamper”, która powstała z założonej w roku 1880 przez Szwajcara Karola Gampera, dobrze pamiętanej przez starsze pokolenie Zagłębian, skromnej „kotłarni Gampera”.

Obecna wytwórnia, mająca w swym kilkudziesięcioletnim dorobku około 10 500 wyprodukowanych kotłów parowych, zebrała bardzo poważny kapitał doświadczenia w budowie kotłów parowych, a wyposażona w najnowocześniejsze urządzenia warsztatowe — w oparciu o powagę i doświadczenie światowej angielskiej firmy kotłowej Babcock & Wilcox Ltd., z którą pod względem technicznym ściśle współpracuje — zajmuje w Polsce wśród wytwórni kotłowych przodujące miejsce.

Wyrazem wysokiego zaufania, jakim Polskie Zakłady Babcock-Zieleniewski cieszą się wśród odbiorców, niech służy fakt powierzenia im w ostatnich tygodniach przez jedną z najpoważniejszych elektrowni Górnego Śląska wykonania wielkiej instalacji kotłowej, składającej się z 3-ch potężnych kotłów parowych o 64 atm. ciśnienia i 500° C. przegrzania pary, o wartości ponad 5 000 000 zł.

WACŁAW MICHAŁOWSKI

Kierownik Wydziału Kieleckiej Izby Rolniczej

Organizacja zbytu artykułów rolniczych i spółdzielczości w woj. kieleckim

Główne wytyczne regionalnej polityki gospodarczo-rolniczej na terenie woj. kieleckiego możnaby streścić jako działanie, zmierzające do podniesienia produkcji rolniczej, tak ilościowo jak i jakościowo, podniesienia konsumpcji własnej gospodarstw rolnych i wreszcie dostosowanie produkcji do możliwości zbytu oraz jego organizację łącznie z uprzemysłowieniem rolnictwa, zwłaszcza na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego. Takie są ogólne założenia całokształtu prac samorządu rolniczego w odniesieniu do licznych zagadnień techniki rolnej, jak i dziedziny ekonomicznej, w której na czoło wysuwa się m. in. sprawa organizacji zbytu artykułów rolniczych.

Zagadnienie to znalazło wyraz w opracowanym przez Kielecką Izbę Rolniczą planie dwuletnim. Zmierza on do stopniowego opanowania zbytu artykułów rolniczych przez spółdzielczość przynajmniej w 50%, pozostawiając drugie 50% prywatnej inicjatywie handlu chrześcijańskiego. Zdąża się zatem obu tymi drogami do unarodowienia handlu rolniczego, jednocześnie mając na celu podniesienie rentowności gospodarstw rolnych przez organizację zbytu.

Rozwój akcji na tym odcinku w ostatnim okresie rocznym, a pierwszym realizowanego planu dwuletniego, przedstawia następujące zestawienie :

	Ilość spółdzielni		Obroty towarowe	
	1937	1938	1937	1938
1) Spółdzielczość rolniczo-handlowa	15	20	3 000 000 zł	4 000 000 zł
2) „ mleczarska . . .	101	105	8 000 000 „	11 000 000 „
3) „ warzywn.-owoc. .	1	3	25 000 „	50 000 „
4) „ zbytu inwent. żyw.	2	5	1 000 000 „	1 500 000 „
5) „ roln.-spożywcza .	5	11	100 000 „	200 000 „
6) Składnice jajcz. central handlowych	1	2	1 000 000 „	1 500 000 „
7) Spółdzielczość przem. ludow. i chałupniczego	3	8	90 000 „	150 000 „
8) Zorganizowany zbył innych artykułów (gęsi, pierze, puch, konie i in.)	—	—	1 200 000 „	1 700 000 „
Razem*) . .	128	154	14 415 000 zł	20 100 000 zł

Z powyższych danych wynika dość znaczne wzmożenie tempa prac organizacyjnych, chociaż niejednakowo dla poszczególnych gałęzi produkcji rolniczej i terenu województwa. Niedostatecznie zwłaszcza jest rozbudowany aparat zbytu w części południowo-wschodniej, wybitnie rolniczej i posiadającej znaczne nadwyżki produkcji roślinnej i hodowlanej.

Zbyt produkcji zbożowej i innych ziemiopłodów, a jednocześnie zaopatrywanie rolnictwa w podstawowe artykuły przemysłu, jak nawozy sztuczne, narzędzia rolnicze i węgiel — obejmują spółdzielnie rolnicze, które powoli odbudowują się po kryzysie. Doszły one tylko ilościowo do zadawalającego poziomu, bo są dzisiaj prawie w każdym powiecie. Dalsza pomoc samorządu na tym odcinku zmierza w kierunku: kształcenia praktykantów, zwłaszcza handlu zbożowego, w dobrze zaprowadzonych placówkach spółdzielczych na terenie woj. poznańskiego, pomorskiego i innych, wzmocnienia stanu finansowego spółdzielni i obrotów oraz do budowania odpowiednich urządzeń jak spichrze i magazyny zbożowe, których brak daje się wyraźnie odczuwać w województwie kieleckim.

*) Bez spółdzielni kredytowych, których jest w województwie kieleckim 251.

Spółdzielczość mleczarska reprezentowana jest najsilniej, bo w ilości przeszło 100 przedsiębiorstw, zajmując 2-gie miejsce pod względem ilości placówek, obok spółdzielni kredytowych, których jest na terenie województwa 250. Właściwym jednak wykładnikiem rozwoju tego działu jest wzrost przeróbki i zbytu mleka, stanowiąc tym największy dorobek spółdzielczości województwa kieleckiego. Natomiast ilość placówek spółdzielczych będzie raczej maleć w miarę fuzjonowania się drobnych zakładów i powstawania okręgowych mleczarni mechanicznych.

W spółdzielczości owocarsko-warzywniczej stawiamy dopiero pierwsze kroki, zaś w miarę rozwoju produkcji sadowniczej w związku z masowym zakładaniem w ostatnich latach nowych sadów, które zaczynają wchodzić w okres owocowania, należy liczyć się również i ze znacznym rozwojem tego typu placówek zbytu.

Stan spółdzielczości zbytu inwentarza żywego powiększył się o dwie nowe placówki powiatowe, oraz o nowo powstałą wojewódzką Centralę Spółdzielczą Zbytu Inwentarza Żywego C. O. P.

Większego również rozmachu nabiera akcja skupu jaj, prowadzona przez Małopolski Związek Mleczarski i Związek „Społem” w oparciu o lokalne punkty skupu i to głównie przez Kółka Rolnicze, Koła Gospodyń, Koła Młodzieży Wiejskiej, o łącznej ilości dostarczających organizacji ponad 200.

Z innych odcinków organizacji zbytu, należy nadmienić wiejskie spółdzielnie rolniczo-spożywcze, skup gęsi na eksport, pierza i puchu, koni dla wojska oraz w organizacji nowy dział spółdzielczości gorzelniczej, piekarskiej i in. Osobnym wreszcie działem są spółdzielnie przemysłu ludowego, domowego i chałupniczego, gdzie oprócz 8 placówek terenowych w poszczególnych ośrodkach produkcji, powstała również ich nadbudowa wojewódzka w formie Centrali Handlowej w Kielcach. Centralę tę reprezentuje na Wystawie osobne stoisko, obok stoiska działu organizacji zbytu Izby Rolniczej.

Z organizacją zbytu ściśle związane są potrzeby inwestycyjne w zakresie usprawnienia obrotu artykułami rolniczymi. Zmierza się tutaj przez budowę śpichrzy i magazynów zbożowych, przechowalni i przetwórni owocarskich, mechanicznych mleczarni, chłodni

i innych inwestycji do podstawowej przebudowy struktury organizacyjnej rynku wewnętrznego, usprawniając jednocześnie w ten sposób nasz eksport rolniczy.

Z pośród dokonanych inwestycji w 1938 r. w województwie kieleckim, mamy do zanotowania m. in. w mleczarstwie — budowę i mechanizację 11 mleczarni, na co zużyto z samych tylko długoterminowych kredytów państwowych sumę ponad 300 000 zł, w przetwórstwie wełny i konopi — na przędzalnie 25 000 zł i wreszcie w przetwórstwie i przechowalnictwie owocarskim i warzywniczym — ponad 700 000 zł.

Reasumując ten krótki przegląd należy stwierdzić, że zarówno przez rozbudowę urządzeń obrotu i przetwórstwa w ramach regionalnych możliwości województwa kieleckiego oraz przez tworzenie aparatu zbytu, głównie w formie spółdzielni i związaną z tym ściśle sprawą kształcenia fachowców, zdąża się do tworzenia odpowiednich warunków zbytu artykułów rolniczych. Chodzi tu zatem o działanie planowe, oparte o zamierzenia uzasadnione na dłuższą metę i w niczym nie wykluczające zdrowej inicjatywy prywatnego handlu chrześcijańskiego.

Alfabetyczny spis wystawców.

STOISKO

- 40 **Arct M.** Zakłady Wydawnicze S. A. w Warszawie Okręg Śląski w Katowicach, ul. Kościuszki 28.
- 140 **Banachiewicz J.** inż. Wytwórnia Maszyn w Zawierciu S. A., ul. Paderewskiego 32.
- 109 **Belgijska S. A.** Południowo Polskich Hut Szklanych w Ząbkowicach i Szczakowie.
- 52 **Brózda Walenty** „Kons. Rapid“ Wytwórnia Aparatów do konserwowania owoców i artykułów gospodarstwa domowego w Poznaniu, ul. Małeckiego 23 m. 3.
- 57 **Cech Stolarzy** w Sosnowcu, ul. Piłsudskiego 16.
- 193 **Cech Ślusarzy, Kowali, Tokarzy, Pilnikarzy i Kotlarzy** w Sosnowcu, ul. Piłsudskiego 16.
- 184 **Cech Zdunów** w Sosnowcu, ul. Nowa 10.
- 51 **Centrala Handlowa Przemysłu Ludowego i Chałupniczego** Sp. z o. o. w Kielcach, ul. Sienkiewicza 47.
- 93 **Chrześcijańskie Towarzystwo Dobroczynności** Hurtownia w Sosnowcu, ul. 3 Maja 20.
- 135 **Czechowski H.** Zakłady Przemysłowe w Sosnowcu.
- 73 **Czechowski Władysław** Skład Materiałów Piśmiennych, Ram i Tapet w Sosnowcu ul. 3 Maja 8.
- 162 **„Czeladź“** Francuska S. A. Bezimiennych Kopalń Węgla — Czeladź 2 kol. Piaski.
- 132 **Dietel H. S. A.** Przemysłu Włókienniczego w Sosnowcu, ul. Żeromskiego 1.
- 104 **Elektrownia Okręgowa** w Zagł. Dąbr. w Będzinie, ul. Małobądzka 193-149.
- 106 **„Elektryczność“** T-wa Akc. Zakłady Elektrochemiczne w Ząbkowicach.
- 139 **Erbe Ernest** Fabryka Łączników i WYROBÓW Lano-Kutych S. A. w Zawierciu, ul. Pierackiego 2.
- 173a **„Expres Zagłębia“** Dziennik Sosnowiec, ul. Teatralna 1a.

STOJSKO

- 118 Fabryka Szkła** dawn. S. Reich S. A. w Zawierciu
- 82 Florek Andrzej i S-ka**, Polski Samodział Zdobniczy w Piotrkowie Trybunalskim, ul. Krakowska 20.
- 124 Aulich B.** Katowice Wyrób Krawatów i Spinek w Zawierciu ul. Piaskowa 28.
- 186 Grenda Jan** Warsztaty Mechaniczne i Miedziano-Kotlarskie w Sosnowcu, ul. Gaabowa 9.
- 102 „Gródków”** Klinkiernia Będzińskiego Powiatowego Związku Samorządowego w Gródkowie gm. Łagisza, p-ta Będzin.
- 156 Gwarectwo „Hrabia Renard”** w Sosnowcu.
- 38 Hartman Oskar** Wytwórnia Szmerglowych Oselek w Będzinie, ul. Sielecka 55.
- 88 Herlich Bolesław** Aparaty do włosów w Katowicach, ul. Teatralna 12.
- 188 Hesse Adam** Przedsiębiorstwo Robót Blacharsko-Dekarskich w Sosnowcu, ul. Orla 11.
- 196 Hlawski Józef** Materiały Piśmienne, Kolektura Loterii Klasowej, Dzienniki i Czasopisma, Ogłoszenia w Sosnowcu, ul. 3 Maja 23.
- 156 „Huta Bankowa”** Zakłady Hutnicze T-wo Akc. w Dąbrowie Górniczej, ul. Sobieskiego. 18.
- 114 „Huta Ludwików” S. A.** w Kielcach.
- 76 „Hydro-Termo”** Zakłady Przemysłowo-Handlowe Stempkowski Andrzej w Sosnowcu, ul. Swobodna 12.
- 48 Izba Rolnicza** w Kielcach.
- 17 Izba Przemysłowo-Handlowa** w Sosnowcu.
- 190 Jędrysik Emanuel** Fabryka Kafli „Wancerzów”, Fabryka Wózków i Samochodzików Dziecięcych „Torpedo” w Wancerzowie p-ta Mstów.
- 112 „Karpaty”** Sprzedaż Produktów Naftowych Oddz. w Dąbrowie Górniczej, ul. Sienkiewicza 3.
- 77 Kinderman Edward** Wyroby Metalowe w Częstochowie, Aleja Wolności 12.

STOJSKO

- 85 **Klimkiewicz Franciszek „Lactolin”** Skład Apteczny w Częstochowie, Al. Wolności 44.
- 110 **Kowalczyk Stefan** Odlewnia Żeliwa w Sosnowcu, ul. Floriańska 42.
- 11 **„Kurier Zachodni”** Dziennik Sosnowiec, ul. Piłsudskiego.
- 6 **Kwaśniok Alojzy „Alka”** Wytwórnia Soków Owocowych, karmelów i Musztardy w Katowicach, ul. Kozielska 79.
- 99 **Unierzyski Stefan** Wojkowice Komorne.
- 96 **Łuczywo Stefan** Skład Futer i Pracownia Kuśnierska w Sosnowcu, ul. Piłsudskiego 8.
- 3 **Małopolski Związek Mleczarski** Oddział w Sosnowcu.
- 101 **„Merkury”** Biuro Techniczno-Handlowe w Sosnowcu, ul. Pierackiego 4.
- 109 **„Mikavit”** Zakłady S-ka z o. o. w Radomiu, ul. Limanowskiego 9.
- 163 **Modrzejów-Hantke** Zjednoczone Zakłady Górniczo-Hutnicze S. A. w Sosnowcu, ul. Francuska 12.
- 129 **Myszkowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu S. A.** w Myszkowie.
- 169 **„Olkusz”** Fabryka Naczyn Emaliowanych S. A. w Olkusz.
- 84 **„Pani”** Wytwórnia Kapeluszy Damskich A. Wiżeniówna w Sosnowcu, ul. Piłsudskiego 14a.
- 114 **Państwowa Wytwórnia Prochu** w Pionkach.
- 143 **„Pernn”** Francuskie T-wo Akc. w Dąbrówce Małej, ul. Grażyńskiego 28.
- 172 **Poczta i Telegraf** Dyr. Okr. w Krakowie.
- 191 **„Polfamin,”** Fabryka Farb Mineralnych w Wołowie, p-ta Stąporków.
- 108 **„Radocha” S. A.** Fabryk Chemicznych w Sosnowcu, Kol. Radocha.
- 192 **„Rzemiosło”** Spółdzielnia Wytwórcza Rzemieślnicza z o. o. w Radomiu, Traugutta 29a.

STOISKO

- 174 **„Saturn”** T-wo Górniczo-Przemysłowe S. A. w Sosnowcu, Kol. Saturn.
- 132 **Schön C. G. S. A.** Przemysłu Włókienniczego w Sosnowcu, ul. Chemiczna.
- 29 **Składnica Harcerska**, Sosnowiec Warszawska 1. Namioty, mundury, ekwipunek polowy, odzież zawodowa.
- 24 **Śliwa Stanisław** Sosnowiec, Rudna 15a (Spożywczy).
- 182 **Solvay** Zakłady w Polsce z o. o. Kopalnie i Cementownie „Grodziec” w Grodźcu k. Będzina.
- 22 **Sołtysik Stanisław** Wyroby Betonowe — Wojkowice Komorne, Cementarna 18.
- 168 **Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza Two Akc.** w Sosnowcu, ul. Nowopogońska 1.
- 151 **Sosnowieckie Two Kopalń i Zakładów Hutniczych S. A.** w Sosnowcu, ul. 3 Maja 27.
- 89 **„Spójnia”** Strzemieszyckie Zakłady Szczotkarskie K. Michalski i S-ka w Strzemieszycach, ul. Stacyjna 75.
- 191a **Spółdzielnia Szewców „Opatrzność”** w Wolbromiu, ul. Krakowska 20.
- 3 **Spółdzielnia Ziemiańska** z ogr. odp. dla zbytu mleka w Sosnowcu.
- 60 **Spółdzielnia Zjednoczonych Stolarzy** w Sosnowcu, Piłsudskiego 17.
- 127 **Stara Sosnowiczanka** Fabryka Pończoch Jana Gaika w Sosnowcu, ul. Warszawska 8.
- 139 **Steinhagen Saenger** Fabryka Papieru i Celulozy S. A. w Myszkowie.
- 124 **„Stradom”** Częstochowskie Zakłady Wyrobów Włókienniczych S. A. w Częstochowie, (Zarząd Warszawa, pl. Napoleona 9.
- 5 **Szczeciński Zdzisław** Ogrodnictwo.
- 86 **Szczerbowski R.** Nowości i Wynalazki Gospodarcze, Biała k. Bielska, Komorowiec 355.

STOJSKO

- 76 **Szczurek Jan** Poznań, Kopczyńskiego 69 (Metalowe).
- 130 **Szencer August** Myszkowska Przędzalnia S. A. Warszawa, Trębacka 4.
- 78 **Taran** Zakład Druciany w Sosnowcu, ul. Będzińska.
- 81 **Tomczyk J.** Wytwórnia Mebli Sosnowiec, Pierackiego 1.
- 168a **Torpeda** Sosnowiec, Sobieskiego 42a.
- 156 **Towarzystwo Akcyjne Przemysłu Metalurgicznego w Polsce Francuska S. A.** w Radomsku.
- 123 **Towarzystwo Eksploatacyjne dla Przemysłu Trykotażowego z o. o.** w Sosnowcu, ul. Żeromskiego 1.
- 132 **Two Przemysłu Włóknicznego Société Anonyme de L'Industrie Textile** w Częstochowie, 1-go Maja 19.
- 48 **Two Stałej Wystawy Wyrobów Szkolnych** w Sosnowcu, Warszawska 6.
- 24 **Tramwaje Elektryczne w Zagłębiu Dąbrowskim S. A.,** Katowice, pl. Wolności.
- 191a **Trąpczyńska Józefa,** Pracownia Firanek i Kap, Choszczówka k. Warszawy.
- 8 **Trąpczyński Przemysław,** Wytwórnia Preparatów i Przetworów Soji i Zielarnia, Choszczówka k/Warszawy.
- 90 **Trzaska, Evert i Michalski S. A.** w Warszawie, oddział w Katowicach, Mikołowska 15.
- 20 **Ubezpieczalnia Społeczna** w Sosnowcu.
- 132 **„Union Textile” S-ka Akc.** Przędzalnia Wełny Czesankowej w Częstochowie, ul. Narutowicza 80. (Włókiennictwo).
- 180 **„Wiek” S. A.** Przemysłu Cementowego w Ogrodzieńcu k/Zawiercia.
- 27-8 **Wilczyński Stefan** Wytwórnia Win i Miodów. Dąbrowa Górnicza, 3-go Maja 14 (Spożywca).
- 87 **Witwicki Stefan,** Zakład Mechaniczno-Stolarsko-Ciesielski, Czeladź, Wjazdowa 6.
- 115 **Wolbrom S. A.** Fabryka Wyrobów Gumowych w Wolbromiu 2.

STOISKO

- **Wrzesiński Józef**, Artyści Malarze Zagłębia Dąbrowskiego w Sosnowcu, ul. Czysta 7.
  - 178 „Wysoka”** Fabryka Portland Cementu Sp. Akc. w Wysokiej.
  - 6 Zarząd Miejski** miasta Będzina.
  - 12 Zarząd Miejski** miasta Częstochowy.
  - 9 Zarząd Miejski** miasta Dąbrowy Górniczej.
  - 2 Zarząd Miejski** miasta Sosnowca.
  - 43 Żeńska Szkoła Rzemiosł i Gimnazjum Krawieckie** im. ks. kan. Fr. Raczyńskiego w Sosnowcu, ul. Kaliska 58.
-

TOWARZYSTWO SOSNOWIECKICH FABRYK RUR i ŻELAZA

SP. AKC.

SOSNOWIEC

WYTWÓRCZOŚĆ:

Rury spawane i bez szwu do przewodów gazowych i wodociągowych

Rury bez szwu do kotłów, przewodowe, do 165 mm średnicy

Rury ciągnione bez szwu do wyrobu rowerów, motocykli, samochodów, aparatów cukrowniczych, mebli i innych celów oraz rury ze stali specjalnej, sprężynujące, do wyrobu mebli nowoczesnych

Rury do samolotów ze stali z pieca elektrycznego: węglistej, niklowej, chromowej, chromo-niklowej, molibdenowej, chromo-molibdenowej, manganowej

Rury elektrycznie spawane do przewodów elektrycznych, wyrobu rowerów, mebli i łóżek

Rury szczelinowe do ogrodzeń i mebli

Rury gięte, wszelkie węzownice, przegrzewacze, różne kształtki i t. p.

Rury żebrowe stalowe kute patentu Favier oraz grzejniki z nich do centralnego ogrzewania i chłodni

Rury spluczkowe

Konstrukcje z rur

Słupy z rur do oświetlenia i przewodów, lekkie i estetyczne

Beczki żelazne czarne, ocynkowane i malowane

Butle do gazów pod wysokim ciśnieniem

Blachy stalowe walcowane ze stali zwykłej i gatunkowej

Odlewy stalowe wysokogatunkowe, armaturowe i maszynowe z pieca elektrycznego

Koła zębate lane i kute

Części do plugów

Płyty kuchenne

Części kute

Noże do tytoniu

Różnego rodzaju wyroby żelazne i blaszane.

GWARECTWO „HRABIA RENARD”

SOSNOWIEC

ULICA ZAMKOWA Nr 5

TELEFON 62-101

ADRES TELEGRAFICZNY

RENARD-SOSNOWIEC

RACHUNEK P.K.O. Nr 308.635

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO BROWAR PAROWY ORAZ GOSPODARSTWO ROLNE

P O L E C A J A :

Węgiel kamienny, należący do kategorii węgla o długim płomieniu, wysoko-kalorymetyczny, dający mało popiołu, zawierający bardzo mało siarki, dostarczony w sortymentach, przystosowanych do zapotrzebowań wszelkiego rodzaju i jako taki nadający się znakomicie do opału domowego, jak również do wszelkich palenisk przemysłowych oraz opału parowozów i statków. Jako węgiel bardzo twardy i wyjątkowo czysty nadaje się on do celów eksportowych, wytrzymując bardzo dobrze długi transport i przeładunek.

Tow. Bezimienne Kopalń Węgla „CZELADŹ”

w Czeladzi pod Sosnowcem

Pocztą Czeladź 2. Tel. 611-85 Sosnowiec. Adres telegr. Czeladź-Sosnowiec

— Rok założenia 1880 —

WĘGIEL kamienny, suchy, długopłomienny dla celów przemysłowych, komunikacji i potrzeb domowych. Dostawa energii elektrycznej.

Roczna produkcja c/a 700.000 T. Eksport do Skandynawii, Francji, Belgii, Holandii, c/a 250.000 T. rocznie.

Towarzystwo posiada w Czeladzi kopalnię o 3-ch szybach wydobywcia (Piotr, Paweł i Julian) elektrownię kopalnianą o mocy 14.000 kW. oraz własną kolonię robotniczą Piaski o ludności około 6.000. Na kolonię tę składa się 160 domów mieszkalnych, szkoły, przedszkole, szkoła gospodarcza, klub urzędniczy, sala zabaw dla robotników, boisko sportowe, ogród Jordanowski, park i liczne skwery. Kolonia posiada blisko 12 km. brukowanych ulic. Kościół zbudowany przez siebie, Towarzystwo „Czeladź” ofiarowało Parafii Piaski, — Na kolonii działają liczne organizacje społeczne i humanitarne skupiające pracowników Towarzystwa i korzystające z jego pomocy.

TOWARZYSTWO KOPALŃ I ZAKŁADÓW HUTNICZYCH SOSNOWIECKICH SP. AKC.

ZARZĄD W SOSNOWCU

UL. 3 MAJA 27

Telefony: 61-106 do 61-110

KOPALNIE WĘGLA: MIŁOWICE-MODRZEJÓW-NIWKA KLIMONTÓW - MORTIMER

węgiel w gatunkach płukanych 0-40 mm.
specjalny węgiel płukany ziarnisty 10-15 mm.
————— dla centralnego ogrzewania

FABRYKA MASZYN W NIWCE, projekty i wykonanie wszelkich:

konstrukcji żelaznych
urządzeń górniczych
kół zębatych
obróbki metali
pędni i odlewów

Zakłady SOLVAY w Polsce

Towarzystwo z ograniczoną odpowiedzialnością

Cementownia Grodziec — przy stacji Ząbkowice

produkują cement portlandzki pierwszorzędnej jakości o wytrzymałościach znacznie przekraczających wymagania polskich norm dla cementu portlandzkiego. Zdolność produkcyjna 400.000 ton rocznie.

Specjalny cement wysokowartościowy „ZUBR”

Zamówienia wykonywane są niezwłocznie na najdogodniejszych warunkach.

Zamówienia prosimy kierować do :

Zakłady Solvay w Polsce Towarzystwo z ogr. odpow.

Warszawa, ul. Czackiego 14. Tel. 532-30, 532-44 i 208-97

TOWARZYSTWO FRANCUSKO-WŁOSKIE DĄBROWSKICH KOPALŃ WĘGLA w DĄBROWIE GÓRNICZEJ **KOPALNIA „PARYŻ”**

TELEFON 681-47. ADRES TELEGR. FRANKITAL

* * *

Wydobyte za pomocą nowoczesnych skipów.

Udoskonalone urządzenia sortowni i płótki są ostatnim wyrazem współczesnej techniki.

Wydobycie roczne: 1.000.000 ton.

Węgiel o długim płomieniu, twardy, doskonale sortowany, poszukiwany na opał w kraju i zagranicą.

Dostawa prądu elektrycznego i wody.

KOPALNIA „KAZIMIERZ - JULIUSZ”

Powszechnie poszukiwane marki

Węgiel długopłomienny, wysokokaloryczny, świetnie
znosi transport i przechowanie, nie kruszy się.

WARSZAWSKIE TOWARZYSTWO KOPALŃ WĘGLA I ZAKŁADÓW HUTNICZYCH

Spółka Akcyjna

Zarząd: Warszawa, ul. Czackiego 6, tel. 648-67

Dyrekcja Kopalń: Niemce, poczta Kazimierz Sosnowiecki
Tel. Sosnowiec 66 do Centrali Kazimierz.

MODRZEJÓW - HANTKE ZJEDNOCZONE ZAKŁADY GÓRNICZO - HUTNICZE

SPÓŁKA AKCYJNA

ZARZĄD: Warszawa, ul. Srebrna 9
DYREKCJA: Sosnowiec, Huta „M. Iowice”

HUTY: Miłowice, Katarzyna, Staszic, Częstochowa, Blachownia
FABRYKA „ŚWIATOWIT” st. Myszków
KOPALNIE RUDY

Wlewki, kęsy, żelazo handlowe i profilowe, blachy cienkie czarne i ocynkowane, żelazo taśmowe gorąco walcowane, walcówka, szyny kolejowe normalne i dla kolejek połączonych przemysłowych. Materiał łącznikowy do budowy nawierzchni kolejowej. Śruby, nakrętki, nity, podkładki, śruby łukowe, haki szynowe, wkręty do podkładów. Bednarka zimno walcowana gładka i profilowa do celów przerobczych, przemysłowych i opakunkowa. Butle stalowe do gazów sprężonych. Rury kwadratowe do sekcji i przegrzewaczy kotłowych. Wytwórnia sprzętu wojennego. Rury spawane do czoła, czarne ocynkowane od 1/4 do 2". Kolejki przenośne na stalowych podkładach. Łopaty, rydło, młoty, siekiery, topory, oskardy, młotki i babki do kos. Podkowy handlowe i dla wojska. Narzędzia rolnicze, jak to: brony zygzakowe i sprężynowe, kultywatory, plugi, zęby sprężynowe do bron i kultywatorów, redliczki, Odlewy żeliwne i stalowe. Stal. Surówka żeliwna. Wyroby kute, prasowane, blaszane, cynkowane i aluminiowe. Walcownia miedzi.

„WOLBROM”

Fabryka Wyrobów Gumowych S. A. w Wolbromiu

Rok zał. 1911, telefony 5 i 15, adres telegr. „Guma Wolbrom”

Stacja kol. Wolbrom, bocznica własna. Urząd poczt.: Wolbrom 2

p o l e c a

**wszelkiego rodzaju artykuły techniczne, rowerowe, sportowe, galanteryjne,
płyty podłogwe, „Gummata”, pasy transportowe, oraz wszelkie wyroby gumowe**

— — — — — potrzebne dla przemysłu — — — — —

Przedstawicielstwa: Warszawa, ul. Leszno 15. Tel. 11-04-91 i 11-06-81

Poznań ul. Towarowa 20. Tel. 23-61

Sosnowiec, ul. Targowa 12. Tel. 6-18-97

Lwów, ul. Piłsudskiego 8. Tel. 2-34-68

Łódź, ul. Piotrkowska 150. Tel. 1-77-86

Kraków, al. Krasińskiego 26. Tel. 1-46-73

Gdańsk, ul. Dominikwał 12. Tel. 2-22-82

WYTWÓRNIĄ MASZYN

INŻ. I. BANACHIEWICZ i S-KA

SPÓŁKA AKCYJNA

w ZAWIERCIU

TELEFON Nr 20.

WYRABIA:

instalacje do bitumowania kruszywa na nawierzchnie drogowe Konstrukcje żelazne lekkie (wiązary, słupy, zbiorniki itd.). Maszyny i urządzenia dla przemysłów: papierniczego, chemicznego, cementowego, kopalń węgla itd. Mieszarki przeciwpądowe „Beka”, betoniarki. Odlewy żeliwne maszynowe i budowlane, surowe i obrobione. Okienne ramy żelazne. Pędnie (wały, łożyska, sprzęgła cierne Hill'a, koła pasowe i zamachowe itd.). Przenośniki i podnośniki do masowego przenoszenia materiałów (transportery i elewatory).

SPÓŁKA AKCYJNA FABRYK CHEMICZNYCH „R A D O C H A” W S O S N O W C U

Chloran potasowy,
Chloran sodowy,
Nadchloran potasowy,
Kwas cytrynowy,
Cytrynian sodowy,
Kwas winowy,
Kwaśny winian potasowy,
Kwaśny winian sodowy,
Sól Seignetté'a,
Fosforan jednosodowy,
Fosforan dwusodowy,
Fosforan trójsodowy,
Fosforan dwuwapniowy.

ZAKŁADY ELEKTROCHEMICZNE w ZĄBKOWICACH
TOWARZYSTWA „ELEKTRYCZNOŚĆ” Sp. Akc.
w WARSZAWIE, UL. CZACKIEGO 6. TEL. 634-94.
(TELEFON SOSNOWIEC 680-85).

egzystują od roku 1897 i produkują w najwyższej jakości:

a) w dziale chemicznym:

1. WAPNO CHLOROWANE (chlorek bielący)	4. KARBID
2. CHLOR CIEKŁY	5. WODĘ UTLENIONĄ 30% wag. H_2O_2 medyczną, techniczną i chemicznie czystą
3. SODĘ KAUSTYCZNĄ	6. NĄDBORAN SODU.

b) w dziale elektromechanicznym: :

1. SZCZOTKI WĘGLOWE do maszyn elektrycznych, grafitowe, metalowe, elektrografitowe, brązowe, miedziane, z blaszek i z tkanin metalowych, galwanizowane lub czyste, z armaturą lub bez, dla wszelkiego rodzaju maszyn elektrycznych.
2. WĘGLE SZTUCZNE dla suchego elementu, światła, kinematografii i projektatorów, węgle oporowe, pierścienie grafitowe do turbin.
3. ELEKTRODY. węglowe i grafitowe, składane i jednolite, dla celów elektrochemicznych i elektrotermicznych.

„UNION TEXTILE” S. A.

Rok zał. 1889

Centrala w Częstochowie

Rok zał. 1889

3 fabryki: Częstochowa, Łódź, Lubliniec

Pralnie, Czesalnie, Przędzalnie i Farbiarnie Wełny. Przędza czesankowa wszelkiego rodzaju, surowa i farbowana Melanges i Moulines, Włóczki i Wełny P.D.M. do robót ręcznych.

Towarzystwo Akcyjne

Przemysłu Włóknistego w Częstochowie

Rok założenia 1886

Pralnie, Czesalnie, Przędzalnie i Farbiarnie Wełny. Przędza czesankowa wszelkiego rodzaju surowa i farbowana Melanges i Moulines i włóczki do robót ręcznych.

Zakłady Przemysłu Włókienniczego

C. G. SCHÖN

SPÓŁKA AKCYJNA

ROK ZAŁOŻENIA 1813

W S O S N O W C U

Pralnie, Czesalnie, Przędzalnie i Skręcalnia. Przędza czesankowa wszelkiego rodzaju, surowa i farbowana Melanges i Moulines.

H. DIETEL

Spółka Akcyjna Przemysłu Włókienniczego w Sosnowcu

ROK ZAŁOŻENIA 1878

Pralnie, Czesalnie, Przędzalnie. Przędza czesankowa wszelkiego rodzaju, surowa i farbowana Melanges i Moulines i włóczki do robót ręcznych.

PAŃSTWOWA WYTWÓRNIĄ PROCHU PIONKI

Telefon: Radom 1000

Adr. telegr. „Pewupe-Pionki“

d o s t a r c z a :

Bezdymne prochy myśliwskie „Sokół“ i „Kuropatwa“ oraz inne bezdymne prochy sportowe do short i long rifle, proch rewolwerowy, — czarne prochy myśliwskie.

Wszelkiego rodzaju materiały wybuchowe do użytku kopalń i kamieniołomów.

Bawełnę kolodionową do wyrobu nitrocelulozowych lakierów natryskowych.

Ferromit — do spawania szyn tramwajowych i kolejowych.

Celuloid — w arkuszach, prętach i rurach.

Oleum — kwas siarkowy — mączkę fosforytową.

Celulozę sulfitową białą, wiskozową i papierniczą.

SOSNOWIECKA KOTŁARNIA

Wyrobów miedzianych i metalowych

LUDWIK PIĄTKOWSKI

SOSNOWIEC, ALEJA 29. TELEFON 626-52 617-96

I DZIAŁ — WYROBÓW MIEDZIANYCH:

Aparaty, kotły, kadzie dla fabryk chemicznych, gorzelni i cukrowni.

Obkładanie walcy stalowych dla papierni.

Formy do wielkich pieców.

Własne składy blach miedzianych, mosiężnych, ołowianych i aluminiowych, rur prętów i drutu.

II DZIAŁ — MECHANICZNY:

Aparaty, zbiorniki, kotły, wszelkiego rodzaju przewody z rur żelaznych i blach na wysokie ciśnienie.

Tłoczenie różnych łuków i rozgałęźników dla przewodów niskiego ciśnienia.

III DZIAŁ — KONSTRUKCYJNY:

Drzwi i bramy do hal fabrycznych. Drzwi i okiennice gazoszczelne, wentylatory ochronowe, ekshaustory, różne części do schronów przeciwwgazowych.

PROJEKTY, KOSZTORYSY, OBLICZENIA.

Elektrownia Okręgowa w Zagłębiu Dąbrowskim (E.O.Z.D.), Sp. Ak.

należąca do koncernu „Siła i Światło”, S. A. w Warszawie

z a s i l a :

Sosnowiec, Dąbrowę Górniczą, Czeladź, Niwkę, Zagórze, Grodziec, Bobrowniki, Strzemieszyce, Kazimierz, Gołonóg itd.

E.O.Z.D. zapewnia stałą i na dogodnych warunkach dostawę energii elektrycznej dla siły, światła i grzejnictwa.

E.O.Z.D. stosuje nowoczesne, dogodne dla odbiorców, taryfy energii elektrycznej

E.O.Z.D. udziela swym odbiorcom wszelkich informacji, dotyczących elektryfikacji zakładów przemysłowych, racjonalnego oświetlenia, reklam świetlnych, elektrycznego gotowania i wszelkich zastosowań energii elektrycznej w gospodarstwie domowym

E.O.Z.D. udziela swym odbiorcom kredytu na elektryfikację warsztatów pracy i gospodarstw domowych.

TRAMWAJE ELEKTRYCZNE W ZAGŁĘBIU DĄBROWSKIM

SPÓŁKA AKCYJNA

S O S N O W I E C, KONRADA 1a

BIURO GŁÓWNE: KATOWICE, PLAC WOLNOŚCI 16 TEL. 360-14, 319-81.

Spółka wchodzi w skład koncernu „Siła i Światło”, Warszawa, ul. Marszałkowska 94.

Spółkę założono w 1923 r., pierwsze linie tramwajowe uruchomiono w styczniu 1928 r. Kapitał akcyjny Spółki wynosi 3.200.000, - zł, wartość inwestycji 12.396.364,49 zł.

W roku 1939 Spółka eksploatuje linie tramwajowe: Sosnowiec - Będzin - Dąbrowa, Sosnowiec - Będzin - Czeladź, Huta Milowice - ul. Okrzei w Sosnowcu oraz Sosnowiec - Szopienice, która to linia łączy się z siecią S. A. „Śląskie Kolejki”. Na tto Spółka eksploatuje linie autobusowe: Będzin - Grodziec - Wojkowice Komorne - Bobrowniki - Piekary Śląskie, Sosnowiec - Piaski - Czeladź - Grodziec, Sosnowiec - Modrzejów - Mysłowice, Sosnowiec - Klimontów - Juliusz - Kazimierz - Niemce, Sosnowiec - Będzin - Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce - Niemce - Kazimierz oraz Sosnowiec - Zagórze - Dąbrowa-Górnicza.

Długość linii tramwajowych wynosi 25,533 km., długość linii autobusowych 97 km.

Tabor tramwajowy składa się z 18 wozów motorowych i 16 doczepnych, tabor autobusowy z 12 autobusów.

Spółka zatrudnia 24 pracowników umysłowych i 201 pracowników fizycznych.

Remiza, garaże, warsztaty reperacyjne oraz jedna podstacja przetwórcza mieszczą się w Będzinie przy ul. Okrzei Nr 3, druga podstacja przetwórcza w Sosnowcu przy ul. Dietlowskiej Nr 8. Prąd zmienny o napięciu 6000 V. pobierany jest z Elektrowni Okręgowej Zagłębia Dąbrowskiego i przetwarzany w podstacjach przetwórczych na prąd stały o napięciu 650 V.

W roku 1938 przewieziono w tramwajach 8.457.192 pasażerów i w autobusach 883.444 pasażerów; razem przewieziono 9.340.636 pasażerów, wykonywując w tramwajach 1.691.634 wozokilometrów i w autobusach 441.400 wozokilometrów.

Częstochowskie Zakłady Włókienniczych „STRADOM“

Spółka Akcyjna

Zarząd, Warszawa, Plac Napoleona 9

POLECAJĄ:

Wyroby lniane: tkaniny tapicerskie, płótna krawieckie, opakunkowe, filtracyjne, maglownikowe, leżakowe, ręcznikowe, ścierkowe, gładkie i deseniowe, prześcieradłowe, ręczniki i ścierki odpasowane, rewańtuchy, maglowniki gotowe, płótno na ubrania szpitalne, surowe płótno lniane, sieniaki, przędzę, nici maszynowe i t. p.

Tkaniny impregnowane.

Wyroby konfekcjonowane: Namioty, plandeki, tornistry itd.

Wyroby konopne: szpagaty i sznurki, linki, sznury, przędzę rymarska, dratwę szewską, przędzę na sieci i do różnych celów, tkaniny, płótna filtracyjne, brezenty i t. p.

Wyroby jutowe: których sprzedaż prowadzi Biuro Sprzedaży FABRYK JUTOWYCH w POLSCE, Warszawa, Szkolna 2
Stoisko 124.

CEMENTY PORTLANDZKIE „WYSOKA“

normalny,

przedni,

„extra“

i specjalne

znakomitej jakości.

Tow. Fabryk Portland - Cementu „WYSOKA“

Spółka Akcyjna

Zarząd: Warszawa I, ul. Mazowiecka Nr 7

Adres telegraficzny: „WYSOKA“ Warszawa,

Telefony: 6-87-62 6-12-87 i 6-94-03.

FABRYKI: w Wysokiej przy st. kol. Łazy, pow. Zawierciański, woj. Kieleckie,
w Podrosi przy st. kol. Roś. pow. Wołkowyski, woj. Białostockie.

Spółka Akcyjna Browaru

w Częstochowie

dawniej K. SZWEDE

Częstochowa, ul. Gen. Orlicz-Dreszera Nr 18-22

Telefon 20-41

P O L E C A :

znane ze swej dobroci
PIWA jasne-marcowe
i ciemne - słodowe

o r a z

znakomite i zdrowe
WODY GAZOWE:
oranżadę, kwas owo-
cowy, lemoniady o róż-
nych smakach i wodę
sodową _____

PAPIER

Materiały piśmienne. Przybory
biurowe i szkolne. Dzienniki.
Czasopisma. Ogłoszenia

JÓZEF HLAWSKI

SOSNOWIEC, 3-go MAJA 23
T E L E F O N 6-12-24 _____

HURT I DETAL

Dostawy do biur przemysłowych i handlowych
Oferty i cenniki na żądanie

L O S Y

nabyte w kolekturze

ST. HLAWSKA

w SOSNOWCU, 3-go Maja 23

PRZYNOSZĄ SZCZĘŚCIE

Oddziały:

BĘDZIN, UL. MAŁACHOWSKIEGO 1

DĄBROWA GÓRN., 3-go UL. MAJA 2

ZAWIERCIE, UL. 3-go MAJA 3

GRODZIEC, UL. LEGIONÓW 3

S.A. PRZEMYSŁU
CEMENTOWEGO

„WIEK” Stacja kolejowa
Zawiercie

**Produkcja Portland - Cementu z Pieców
rotacyjnych o rocznej wydajności 125.000 ton**

ADRESY: Fabryka Zawiercie skrytka poczt. 3, telefon 34
biuro Zarządu Warszawa, Warecka 11, tel. 686-30, 686-19, 686-06, 686-39
biuro sprzedaży w Poznaniu, Przecznicza 3, telefon 65-40

MARMURY KIELECKIE i PIASKOWCE

Wykonują: kamieniarskie roboty
budowlane, licowa-
nie piaskowcem
i marmurem.

Dostarczam: dla celów hutniczych
cegły do kopulaków,
posadzkę kamien-
ną itp.

KIELECKIE
WARSZTATY MARMUROWE
STANISŁAW KITA
KIELCE, OGRODOWA 3.

FABRYKA
ŁAŃCUCHÓW, MŁOTOWNIA
i WARSZTATY MECHANICZNE

FR. KAPUŚCIK

JUNIOR

BĘDZIN, SIELECKA 9.

Tel. 712-66.

PRODUKUJE: wszelkiego rodzaju
łańcuchy techniczne i części kute
oraz sprzęgła dla wózków kopal-
nianych, haki, kilofy, podbijaki,
młoty, młotki stalowe, siekierki,
oskardy i t. p.

Na każdorazowe zapotrzebowa-
nie prosimy żądać ofert.

MACIEJEWSKI i MAKOWSKI

DAWN. CEMUS I S-KA BIURO TECHNICZNE
Sosnowiec, ul. Warszawska 6. Tel. 610-90 i 610-96

MASZYNY GÓRNICZE I URZĄDZENIA KOPALNIANE

przedstawicielstwo
firmy

B-cia EICKHOFF

Fabryka maszyn
BOCHUM

Skład i zastępstwo Tow. SCHAEFFER i BUDENBERG - Magdeburg

Armatura kotłowa. Instrumenty kontrolne do pary, wody powietrza i gazu.
Pompy. Narzędzia. Wszelkie artykuły techniczne dla kopalń, hut i fabryk

CELE I ZADANIA K.K.O. m. Sosnowca

GROMADZI

Oszczędności i wszelkie wolne kapitały, pochodzące przede wszystkim od warstw zarobkujących i pracujących

UDZIELA

Kredytu na uzasadnione i rentowne cele zarobkowe warsztatom pracy stanu średniego

ZAŁATWIA

Na polecenie swoich klientów wszelkiego rodzaju czynności bankowe

NOWOCZESNA SETKA MOTOCYKL SHL

To
NAJODPOWIEDNIEJSZA
MAŁOLITRAŻÓWKA NA
NASZE DROGI
NA CODZIEŃ — DO PRACY
NA ŚWIĘTA —
NA WYCIECZKI

HUTA LUDWIKÓW
S-KA AKC. KIELCE

Sp. Akc. PERUN WARSZAWA, JASNA 1

Biurowo Sprzedaży
na Zagł. Dąbr. i G. Śląsk
DĄBRÓWKA MAŁA TEL. 241-71

Pracuje w Polsce nad rozwojem
spawalnictwa oraz produkuje urządzenia i materiały do nast. działań:

spawanie acetylenowe — —
spawanie łukowe — — — —
cięcie tlenem — — — —
hartowanie powierzchniowe
napawanie twardymi metalami — — — — —
stellitowanie — — — — —
metalizowanie natryskowe
aparaty do ratownictwa i lecznictwa tlenem — — —

Wysstrzegać się naśladownictw. Zwracać uwagę na imię i nazwisko wytwórcy

ADAM HESSE
Sosnowiec, Orla 11

**PIERWSZY POLSKI
SOSNOWIECKI ZAKŁAD
PILNIKARSKI**

EDWARD STACHERSKI

Właściciele: Sukcesorowie Edwarda Stacherskiego

Firma egz. **SOSNOWIEC** Telefon
od 1890 r. **Sobieskiego 58a** Nr 626-61

**Poleca: pilniki wszelkich rodzajów
w najlepszym wykonaniu.**

„KOLIBER“

SOSNOWIEC, WAWEL 4. TELEFON Nr 6-22-13

**Sprzęty kuchenne,
łazienkowe, klatki,
koszyki, szyny
chirurgiczne
w pierwszorząd-
nym wykonaniu.**

Biuro Sprzedaży Polskich Walcowni Rur

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

Katowice, Mielęckiego 1

Telefon: 345-24, 345-25

359-11, 359-12

Warszawa, Moniuszki 10

Telefon: 214-60

**TOWARZYSTWO AKCYJNE
PRZEMYSŁU METALURGICZNEGO „METAL”**

RADOMSKO, TELEFON Nr 22 i 92. ADRES TELEGR. „METAL”

DRUTY żelazne, stalowe, kolczaste teletechniczne, specjalne
GWOŹDZIE

LINY stalowe i żelazne

SPRĘŻYNY do materaców

ŁAŃCUSZKI I SPIRALE do materaców

NITY I ŚRUBY

SZPADLE – ŁOPATY – WIDŁY

KONSTRUKCJE STALOWE

OKNA SZWEDZKIE STALOWE

KTO KREM LAKTOLIN

używa

ten się piegów i plam pozbywa
po użyciu piękna i czystą cerę otrzyma

ŻĄDAĆ WSZĘDZIE

Laboratorium Kosmetyczne
w Częstochowie, Al. Wolności 44
FR. KLIMKIEWICZ

AGREST

**krzaczasty i plenny wielko-owocowy
wolny od grzybka, oraz silnie zdrowe
drzewa owocowe w dużym wyborze po-
lecają po przystępnych cenach**

Szkółki Drzew i Krzewów Owocowych

M. B. HOFFMANA

w CZĘSTOCHOWIE Dębińskiego 6 18

Skład został odznaczony najw. państw. nagrod.

Katalogi i cenniki wysyła się bezpłatnie

HURTOWNIA

CHRZEŚC. TOWARZYSTWA DOBROCZYN.

w SOSNOWCU, ul. 3-go Maja Nr 20.

Tel. 616-60.

ODDZIAŁY: BĘDZIN,
CZELADŹ,
MODRZEJÓW

Zaopatruje swych odbiorców we wszelkie art. spożywcze, jak:
maki, kaszywo, ryże, cukier, sól, artykuły kolonialne,
konserwy mięsne, rybne, makarony, oliwy,
czekolady, cukry i wyroby tytoniowe.

Generalna Reprezentacja Browaru i Słodowni
Dr. Hr. Jana Larischa Monnicha w Karwinie

Piwa:

Prozdrój karwiński

Bok karwiński

Zdrój zamkowy

Piwo słodowe

Dostawa własnymi samochodami, obsługa fachowa, szybka. Ceny hurtowe.

Wełny, Jedwabie,

Materiały meblowe,

Dywany, Obrusy

POLECA FIRMA

Br. GARLIŃSKI

SOSNOWIEC, 3-go MAJA 19

Tel. 622-30

Tel. 622-30

P. KUCHARSKI **SOSNOWIEC** UL. 3-go MAJA 8

Magazyn
galanterijny
Konfekcja
damska
męska
i dziecienna

●
Firma egzystuje
od 1907 roku.

TEL. 619-15.

HURTOWNIA
APTECZNA
i DROGERYJNA

DETALICZNY
SKŁAD MATERIAŁÓW APTECZNYCH
i FARB

M. JAGIEŁŁOWICZ i S-ka **SOSNOWIEC**

3-go Maja 9
telef. Nr. 61-642

3-go Maja 7
telef. Nr. 62-671

P O L E C A :

Materiały dla przemysłu Górniczo-Hutniczego.

Wielki wybór artykułów codziennego użytku.

Perfumeria, Kosmetyka, Zioła, Środki Odżywcze.

KLINKIERNIA „GRÓDKÓW“

BĘDZIŃSKIEGO POWIATOWEGO
ZWIĄZKU SAMORZĄDOWEGO
W GRÓDKOWIE
Pocztą Będzin, skrz. p. 36, tel. 714-60

Produkuje:

klinkier drogowy,
płytki klinkierowe
na podsadzki i do
licowania.

Wykonują:

nawierzchnie klin-
kierowe wszelkich
typów i roboty dro-
gowe z tym zwią-
zane

NOWOCZESNA WYTWÓRNIĄ
TLENU
I GAZÓW PRZEMYSŁOWYCH
JÓZEF WŁODARSKI
CZĘSTOCHOWA
UL. FOCHA 51

FIRMA

PRODUKUJE

TLEN

do celów technicznych i medycznych.

ZARZĄD I BIURO SPRZEDAŻY,
TELEFONY: 10-61, 10-65.

CAFÉ-RESTAURANT „SAVOY“

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
SOSNOWIEC, UL. 3 MAJA 8.

Telefony: 619-01 627-35
PODZIEMIA 627-91.

to największy i najwytworniejszy lokal
w ZAGŁĘBIU DĄBROWSKIM.

Przedsiębiorstwo zatrudnia około
100 pracowników, posiada dwie sa-
le, dwie orkiestry, pokoje do śnia-
dań, bar amerykański, dancing,
koncert i występy artystów.
RENDEZ-VOUS INTELIGENCJI.
Własny wypiek ciast i wyrobów cu-
kierniczych. Kuchnia pod kierowni-
ctwem znanego mistrza sztuki kuli-
narnej p. Klaudiusza Kołaczyńskiego.

Zakłady Przemysłowe
Odlewnia Żelaza i Emaliernia
„KAMIENNA – JAN WITWICKI“
Skarżysko Kamienna, Telefon Nr 9
ul. Fabryczna 18.

Biuro Sprzedaży:
Warszwa, Traugutta Nr 2, tel. 304-30

Wanny Porcelanowo-emaliowane i kwaso-
odporne

Okrągłe umywalnie natryskowe „Olim-
pia“

Odlewy sanitarno budowlane zmywaczki-
zlewki, umywalnie, konsole, kłozety,
pluczkki, żłoby i t.d.

Rury żeliwne lane wodociągowe kanali-
zacyjne PN i zlewowe

Radiatory i rury żebrowe do centralnego
ogrzewania

Radiatory emaliowane majoliką kolorową
Piecze stalowe „Kamienne“ emaliowane
majoliką kolorową i surowe

Naczynia Kuchenne białe i kolorowe ema-
liowane, oraz nowoczesną emalią
„Granit“

Autoklawy, Parownice, Kotły Reakcyjne,
Wkładki (koszulki) do Autoklawów,
Naczynia i Zbiorniki, Mieszadła,
Krany, Prasy, Sita, Pokrywy i t.d.

w emalii wysoko kwaso i ługo-odporne

Wytworna Pani
Elegancki Pan
Ubiera się tylko w

Poznańskim
Magazynie
Odzieży

**MICHAŁ
MALEWSKI**

SOSNOWIEC
3-go Maja 3. – Telef. 628-55
F-a Chrześcijańska. - Ceny stałe

**KWAS
CYTRYNOWY
RADOCHA**

**DELIKATNY
W SMAKU**

Zawartość 10 gr.
odpowiada
5 cytrynom

SKŁAD MAT. PIŚMIENNYCH
OBIĆ PAPIEROWYCH
(TAPETY)

WŁADYSŁAW CZECHOWSKI
Sosnowiec, 3-go Maja 8, tel. 618-24

PRACOWNIA RAM
DZIAŁ RADIOWY

Przedsiębiorstwo Przewozowe

„WYGODA”

K. STRZELECKI i S-ka

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

SOSNOWIEC, Piłsudskiego Nr 48
Telef. 620-14, m. 610-10

J. KRAWCZYK – Sosnowiec
ul. 3-go Maja nr 8, tel. nr 619.00

Skład Broni i Amunicji

Sprzedaż wózków dziecięcych, zabawek,
gier i artykułów sportowych, instrumentów
muzycznych, gramofonów i płyt.

„E D K A”

**Fabryka wózków dziecięcych,
mebli żel., rowerów i łyżew**

Częstochowa, Al. Wolności nr 12

**ZAKŁAD
MAŁARSKO-DEKORACYJNY
FELIKS ZABŁOCKI
SOSNOWIEC
UL. WIEJSKA 35a**

„OLKUSZ” S.A.

**Fabryka Naczyni Emaliowanych
w Olskuszu**

produkuje pierwszorzędnej jakości:

**STAŁOWE WANNY KĄPIEŁOWE
obustronnie emaliowane,**

naczynia kuchenne emaliowane, aluminiowe,
ocynowane, ocynkowane, lakierowane, konwie
do mleka, maszyny do mięsa, lodów i masła,
wyzymaczki, ocynkowane kubły do śmieci.

**Wytwórnia Maszyn i Konstrukcji
Żelaznych**

KAROL NOWAKOWSKI

SOSNOWIEC, Wiejska 8, tel. 618-22

- 1) Części zamienne dla maszyn
- 2) Rozjazdy, osie, haki pociągowe, butory
oraz wszelkie części dla taboru kolejow.
- 3) Urządzenia i części zamienne dla
transporterów.
- 4) Konstrukcje żelazne (lekkie)
- 5) Formy do wyrobów betonowych
- 6) Wszelkie roboty ślusarskie, tokarskie
i kowalskie.

**Fabryka Rur Ciągnionych
i Zakłady**

Przemysłowo - Handlowe

„Metalsprzet”

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

SOSNOWIEC

MARIACKA 5. TELEFON 618-91

Rury stalowe i żelazne do wyrobu:

Motocykli,
Rowerów,
Parowozów,
Manometrów.

Aparatów:

Chemicznych,
Cukrowniczych,
Gorzelniczych,
i innych

Stal i metale pólzslaohetne kalibrowane.

Meble i łózka stalowe:

Do Szpitali,
Pensjonatów,
Hoteli i t. p.

ZAKŁADY

PRZEMYSŁOWO-HANDLOWE

„HYDRO-TERMO”

WŁ. ANDRZEJ STEMPŁOWSKI

SOSNOWIEC

ul. SWOBODNA 12 TEL. 612-57

**CENTRALNE OGRZEWANIE
różnych**

systemów
(mieszkaniowe)

**KANALIZACJE
i WODOCIĄGI**

**URZĄDZENIA ZDROWOTNE
i CIEPŁEJ WODY.**

Pralnie mechaniczne i kuchnie.

Wentylacje.

PROJEKTY i KOSZTORYSY.

Zakłady mechaniczne.

Belgijskie

**Towarzystwo Akcyjne
Myszkowskiej Fabryki**

**SZTUCZNEGO
JEDWABIU**

S O I E

**ARTIFICIELLE
S. A.**

M y s z k ó w

Woj. Kieleckie. Tel. 18

SOSNOWIECKIE ZAKŁADY GRAFICZNE

SPÓŁKA Z OGRAN. ODPOW.

SOSNOWIEC, WARSZAWSKA 8 TEL. 626-98
KONTO P. K. O. W KATOWICACH Nr 306700

OFFSET - LITOGRAFIA,
DRUKARNIA, STEREOTYPOWNIA,
INTROLIGATORNIA,
KSIĘGI BUCHALTERYJNE,
ZESZYTY SZKOLNE,
OPAKOWANIA,
PUDEŁKA I TOREBKI.

HALO!

UWAGA!

OKRĘŻNE WYCIECZKI

PO

Z A G Ł Ę B I U

DĄBROWSKIM

DLA

UCZESTNIKÓW

W Y S T A W Y

Biuro Wystawy organizuje w dniach 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13 i 14 bm. osiem okrężnych wycieczek autokarami po Zagłębiu Dąbrowskim. Uczestnicy wycieczek będą mogli zwiedzić kop. „Saturn”, Muzeum Geologiczne w Dąbrowie Górnej, „Hutę Bankową”, „Hutę Katarzynę”, kop. „Paryż”, Wodociąg w Maczkach i Elektrownię Okr. Zagł. Dąbr.

Koszt wycieczki wynosi 4 zł. Zgłoszenia przyjmuje Biuro Wystawy, Sosnowiec ul. Małachowskiego 9 na 2 dni przed terminem wycieczki.

BGREG 061

GOSPODA W

(obok wejścia na wystawę)

zaprasza**na szklankę piwa „Tychy”!****KSIĄŻĘCE
PIWA TYCHY****od 300 lat
idą w świat!**

POLSKIE ZAKŁADY BABCOCK-ZIELENIEWSKI

(dawniej: W. Fitzner i K. Gamper, S. A.)
W SOSNOWCU

Adres telegr. „BAZIEL”

Telefon Nr 611-61

wykonują:

NOWOCZESNE INSTALACJE KOTŁÓW sekcyjnych wodnorurkowych, systemu Babcock & Wilcox oraz stromorurkowych syst. Stirling ze wszystkimi częściami składowymi, jak przegrzewacze pary, podgrzewacze wody i powietrza, paleniska mechaniczne i ręczne, ściany i sklepienia wiszące, ekrany chłodzące (licencja Bailey) uzbrojenie, wyprawa i aparatura specjalna, urządzenia sztucznego ciągu, wtórnego powietrza, młyny węglowe i t. p.

KOTŁY PAROWOZOWE dla kolei normalno i wąskotorowych.

NOWOCZESNE URZĄDZENIA dla przygotowania wody zasilającej.

CAŁKOWITE URZĄDZENIA NAWĘGLANIA I ODPOPIELANIA, — suwnice, dźwigi, transportery, elewatory, zasobniki węglowe, uławiacze popiołu „Tajfun” syst. van Tengeren’a.

KONSTRUKCJE ŻELAZNE budynków kotłowni i maszynowni. Dźwigary, słupy, galerie, podesty, schody. Wieże szybowe, wyciągowe.

SPECJALNY DZIAŁ BUDOWY ARMATURY.

KOMPLETNE RUROCIĄGI dla pary, wody i gazów, na wszystkie ciśnienia. Kompensatory, wodooddzielacze.

ZBIORNIKI dla cieczy i gazów, nitowane i spawane.

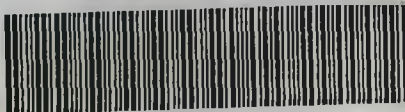
KONDENSATORY.

WYROBY TŁOCZONE, PRASOWANE I INNE w najszerszym zakresie, jak wszelkie dna, kołnierze dla rur, nasady, dzieła plekarskie, nitki, zamki kadła etc. Obróbka części powierzonych, roboty strugarskie, frezarskie i inne.

BIURA ZASTĘPCZE: W

PRZEDSTAWICIELSTWA: Krol

MBP SOSNOWIEC
nr inw.: BG - 164572

BGREG 061